

PROSTORNI IDENTITETI OTOKA PAGA I JUŽNOGA PODVELEBITSKOG PRIMORJA

SPATIAL IDENTITIES OF PAG ISLAND AND THE SOUTHERN PART OF THE VELEBIT LITTORAL

LENA MIROŠEVIĆ, BRANIMIR VUKOSAV

Odjel za geografiju, Sveučilište u Zadru / *Department of Geography, University of Zadar*

Primljeno / *Received*: 2009-06-30

UDK 911.37:711(497.5)(210.7Pag)
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Prostorni identitet koncept je koji ponajprije podrazumijeva posljedice percepcije prostora, svijesti o prostoru i poistovjećivanja s prostorom, odnosno doživljaj kolektivne pripadnosti određenom području ili mjestu. Najčešće je rezultat niza historijsko-geografskih, ekonomskih, prirodnih i drugih čimbenika, specifičnosti i trendova. Svi ovi čimbenici uzrokuju kod stanovništva specifično kolektivno iskustvo (doživljaj) prostora. S obzirom na raznolikost prirodno-geografskih obilježja i turbulentnost historijsko-geografskih zbivanja, može se pretpostaviti da je na teritoriju Republike Hrvatske stvorena osnova za razvoj heterogene slike prostornih identiteta koja se, među ostalim, očituje u međuodnosu njihovih pojedinih razina.

U radu se proučava i analizira prostorna identifikacija stanovništva otoka Paga i južnoga dijela podvelebitskog primorja. Budući da se prema upravno-teritorijalnom ustroju radi o području razgraničenom županijskim granicama koje je i kroz povijest nerijetko bilo granično područje, u spomenutom prostoru pokušava se utvrditi izraženost pojedinih razina identiteta (lokalni, regionalni, nacionalni, itd.).

Ključne riječi: prostorni identitet, vernakularna regija, Pag, Južno podvelebitsko primorje, Hrvatska

The concept of spatial identity is a direct result of spatial perception, spatial conscience and identification with space, or rather an individual experience of a collective affiliation to a certain area or place. It is usually a consequence of a variety of historical-geographical, economic, natural and other factors, features and trends. All these factors create a unique collective experience of space in population that inhabits it. Considering the diversity of natural-geographic features and the turbulence of historical-geographic events, it can be assumed that within the territory of the Republic of Croatia there is a basis of development of a heterogeneous network of spatial identities which manifests as an interrelation of their individual levels.

The paper studies and analyzes spatial identification of Pag Island population and the one of the Southern parts of the Velebit Littoral. Due to the fact that the researched area is administratively divided by county borders and, through history, was often a bordering area, the goal is to determine the degree of individual levels of identity (local, regional, national, etc.).

Key words: spatial identity, vernacular region, Pag, southern Velebit littoral, Croatia

Uvod

Prostorni identitet kao jedan od vidova kolektivnog identiteta određen je percepcijom prostora, odnosno doživljajem prostora od strane njegovih žitelja. U tom kontekstu, primarna artikulacija prostora proizlazi iz dnevnih iskustava ljudi. Oni koji žive ili su živjeli u istom prostornom okviru, dijele slično iskustvo, a ono se izražava kroz osjećaj pripadnosti istome mjestu (CLAVAL, 1998.).

Introduction

Being one of the features of collective identity, spatial identity is defined by the perception of space, i.e. the subjective experience and perceptions of its inhabitants. Thus, the primary articulation of space derives from people's daily experiences. Those who share or have shared the same spatial frame also share the similar experience which is expressed through the sense of affiliation to the same place

Iako pojam identiteta, odnosno kolektivnog identiteta spada ponajprije u domenu socioloških i antropoloških znanstvenih istraživanja, usko je vezan s pojmom prostora koji je ključan u njegovu oblikovanju. Stoga je proučavanje i utvrđivanje identiteta i predmet proučavanja geografije, to više što je određen međuodnosom prostora i stanovništva.

Pri oblikovanju prostornog identiteta, odnosno osjećaja prostorne pripadnosti, ključnu ulogu igra subjektivno strukturiranje prostora koje je omogućeno kroz imenovanje određenih lokacija i njihovih značajki, te kroz korištenje simbola koji, općenito, u vizualnom i materijalnom smislu prenose i/ili čine apstraktnu stvarnost i utjelovljuju doživljaj pripadnosti nekom prostoru. Na identitet određenog prostora utječe niz čimbenika među kojima osnovu djelomično treba tražiti u rezultatu povijesno-geografskih procesa i, općenito, odrazu antropogeografskih značajki s jedne, te fizičko-geografskim obilježjima i njihovu učinku na ljudsku djelatnost u tom prostoru s druge strane. Drugim riječima, svi čimbenici koji određuju pojedini prostor (u fizičkom i sociogeografskom smislu), mogu se smatrati osnovnim elementom oblikovanja kolektivnog identiteta koji se, pak, manifestira u tom istom prostoru (CRLJENKO, 2008.).

Stanovništvo koje naseljava određeni prostor, bez iznimke velik dio svojega prostornog identiteta (poistovjećivanja s određenim prostorom) ostvaruje kroz geografska imena i nazivlje pojedinih prostornih jedinica, od najmanjih (zgrada, ulica, četvrt) do najvećih (grad, regija, država, kontinent). U tom kontekstu, uloga geografskih imena (toponima) šira je od puke identifikacije prostora. Naime, toponimi u sebi nose određene konotacije koje su društvene i geografske utoliko što odražavaju prirodni, jezični, kulturni, religijski i sl. prostor koji imenuju.

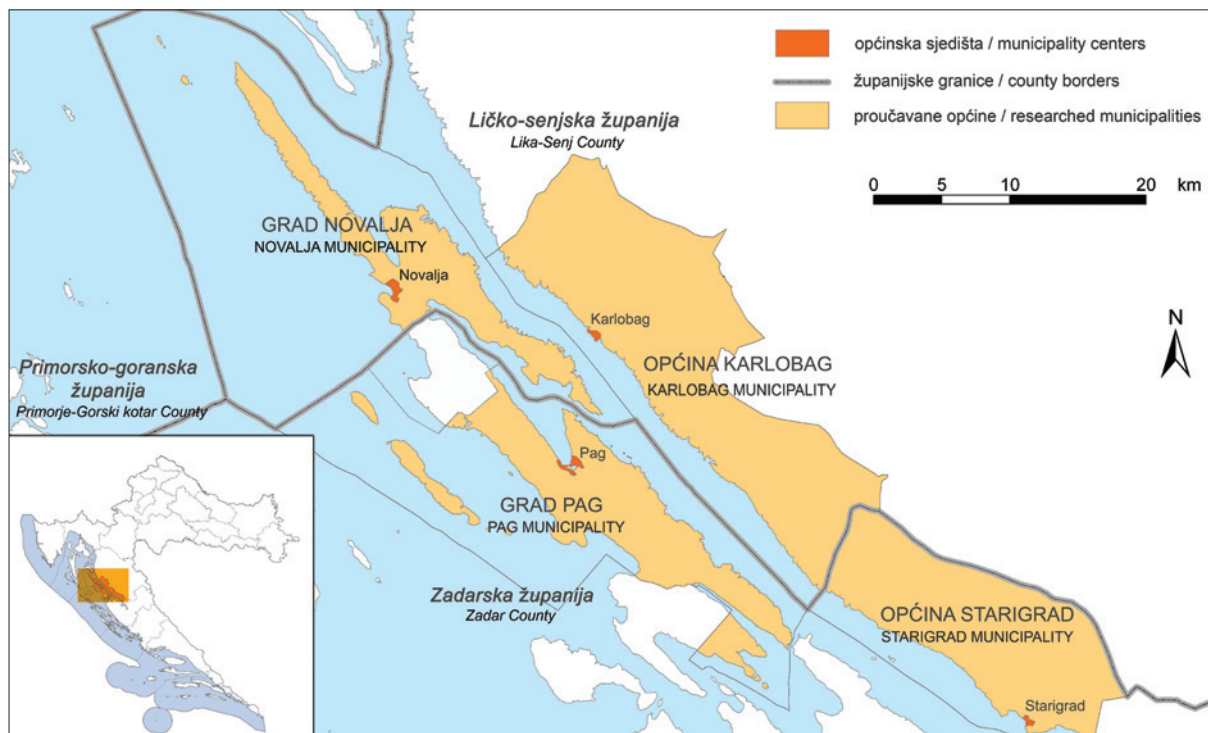
Uz posebnost simbola i toponima koji odražavaju istaknute značajke prostora i služe kao medij putem kojega se stanovništvo poistovjećuje s određenim prostorom, izraženost identiteta podložna je i nizu drugih čimbenika geografskog karaktera. Primjerice, na izraženost identiteta djeluju specifični prirodno-geografski uvjeti u prostoru koji mogu utjecati na stupanj poistovjećivanja (posebice ako se radi o području koje ima konkretne fizičke granice, kao što je slučaj s većinom otoka), kao i na specifičan tijek povijesno-geografskih zbivanja (seobe, promjene granica, itd.).

(CLAVAL, 1998). Although the concept of collective identity, as well as of identity in general, is mainly in the sphere of sociological and anthropological scientific research, it is closely connected to the notion of space which is a key factor in its forming. Thus, studying and determining identity can also be an object of geographic research, especially in the sense that it is defined by the correlation of space and population.

Subjective spatial structuring holds a key role in forming space identity, i.e. sense of affiliation. This structuring appears through the naming of certain locations and their features, as well as through the usage of symbols which generally (in visual and material terms) channel or make up the abstract reality and manifest the experience of belonging to a certain space. The identity of an area is influenced by a number of factors among which the basis should be partly searched for in the result of the historical-geographic processes and the reflection of anthropological-geographical features on one hand and the physical-geographic features and their impact on the area (physical and social ones) on the other. In other words, all the factors defining an area (in physical or socio-geographic sense) can be considered the basic element in forming of the collective identity which, again, manifests itself in the same area (CRLJENKO, 2008).

The population inhabiting an area undoubtedly manifests much of its spatial identity (affiliation to a certain area) through the geographic names and nomenclature of spatial units, from the smallest (building, street, neighbourhood) to the largest ones (city, region, country, continent). Thus, the role of geographic names (toponyms) is much larger than the simple spatial identification. Namely, toponyms contain certain connotations that are both social and geographic in the sense that they reflect natural, lingual, cultural, religious and other spaces that they denote.

Besides the features of symbols and toponyms reflecting the distinct characteristics of an area and serving as a medium for population's affiliation to an area, the degree of identification is also influenced by a variety of other geographic factors. For example, it is influenced by a set of specific natural-geographic conditions in the area (especially if the area in question is the one with strongly emphasized physical borders, like in case of islands), which also influence the specific course of the historical-geographic events (migrations, changes of borders, etc.).

Slika 1. Karta položaja, teritorijalnog opsega i razgraničenja istraživog prostora
Figure 1. The map of position, territorial range and borders of the researched area.

Bitna značajka prostorne identifikacije jest njezina heterogenost, odnosno odvijanje na više razina. To znači da prostorni identitet pojedinca ili skupine može uključivati i najčešće u određenoj mjeri i uključuje lokalni, regionalni i nacionalni identitet kao tri osnovne razine prostornoga identiteta, ali nerijetko i širi, kozmopolitski identitet, kao i uže poistovjećivanje (npr. s vlastitom ulicom, gradskom četvrti i sl.). Pritom obično jedna ili dvije razine identiteta imaju veću izraženost od drugih, pri čemu u određenim društvenim okolnostima pojedina razina može prevladati nad drugom, odnosno može doći do privremenoga ili trajnog prijenosa u prostornoj identifikaciji, izazvanog najčešće nekim društveno-geografskim trendovima, političkim zbivanjima i sl.

Svrha je ovoga rada s geografskog aspekta utvrditi izraženost pojedinih razina prostornoga identiteta u prostoru Paga i Južnoga podvelebitskog primorja¹. Ciljani prostor zanimljiv je i zbog

¹ Za *Velebitsko primorje* koristi se i ime *Velebitsko podgorje* (Podgorje, sjeverno i južno) (GEOGRAFIJA SR HRVATSKE, knj. 5 i 6., 1974, 1975; MAGAŠ, 1998.).

An important characteristic of spatial identification is its heterogeneity, i.e. its simultaneous existence on several levels. In other words, spatial identity of an individual or a group can include and mostly does include local, regional and national identity as three basic levels of spatial identity, but often even larger cosmopolitan identity, as well as the identities of smaller extent (e.g. street, neighbourhood, etc.). Usually, one or two levels of identity are more expressed than the others, and in certain social circumstances one level can prevail in relation to others, temporarily or permanently. This transfer in spatial identification can occur in cases of certain socio-geographic trends, political events, etc.

The aim of this paper is to determine and interpret the degrees of certain levels of identity in the area of Pag Island and the Southern Velebit littoral¹ from the geographic point of view. The researched area is intriguing in terms of identities due to the specific

¹ Besides *Velebit Littoral* (Primorje), another toponym used for this area is *Velebit Foothill* (Podgorje, northern and southern) (GEOGRAFIJA SR HRVATSKE, books 5 and 6, 1974, 1975, MAGAŠ, 1998.).

posebnih prirodno-geografskih uvjeta (izolacija zbog Velebita, izduženi položaj otoka, i sl.), i poradi specifičnih historijsko-geografskih okolnosti koje su vjerojatno prouzročile određene posebne značajke prostorne identifikacije u lokalnoga stanovništva. Poseban je naglasak na utvrđivanju osjećaja regionalne pripadnosti (utvrđivanje vernakularnih regija), jer se proučavani prostor nalazi na simboličnoj granici prostora Dalmacije (Južno hrvatsko primorje) i Primorja (dio Sjevernoga hrvatskog primorja)², te formalnoj granici Zadarske i Ličko-senjske županije. Analiza je izvršena na prostoru četiriju općina koje se nalaze s dviju strana županijske administrativne granice – Grad Pag, općina Novalja, općina Starigrad i općina Karlobag (Sl. 1.). U sklopu podvelebitskog primorja proučavane općine su Starigrad u Zadarskoj i Karlobag u Ličko-senjskoj županiji, čija se međusobna općinska granica preklapa sa županijskom, te Grad Novalja i Grad Pag kao dvije najveće i najznačajnije općinske jedinice na otoku Pagu, koje također pripadaju spomenutim dvjema županijama (Sl. 1.).

Prethodna istraživanja

Znatan broj radova donosi neposredne ili posredne podatke o historijsko-geografskoj dinamici prostora podvelebitskog primorja i otoka Paga. Međutim, ne postoji sveobuhvatni geografski rad koji bi upućivao na prostornost kao ključnu dimenziju u oblikovanju društvenih identiteta tog prostora.

Izvori važni za antičku povijest hrvatskog prostora prilično su brojni, a pružaju podatke korisne za geografiju, etnografiju i događajnu povijest. Vijesti o etnogenezi etničkih skupina ilirskoga kulturnog kruga, tj. geografska faktografija o istočnoj jadranskoj obali zastupljeni su u radovima M. Kozličića (1990.), S. Čače (2003.), M. Markovića (2004.) i A. Kurilić (2008.).

Dosadašnje povijesno-geografske znanstvene spoznaje o prostoru podvelebitskog primorja i otoka Paga u najranijem razdoblju hrvatske državnosti, od doseljenja Hrvata, prvih kneževina i kraljevine u vrijeme narodnih vladara do početka

natural-geographic conditions (isolation because of the Velebit mountain barrier, the elongated position of the island, etc.), as well as due to the particular historical-geographic events which have most probably caused specific characteristics of identities of the local population. Paper specifically deals with regional affiliations and their determination (defining vernacular regions), which is important because of the fact that the researched area includes the symbolic border between Dalmatia (Southern Croatian littoral) and Primorje (part of the Northern Croatian littoral)², as well the formal borders of the counties Zadar and Lika-Senj. The analysis has included four municipalities located on both sides of the county borders – Pag, Novalja, Starigrad and Karlobag (Fig. 1). Within Velebit Littoral, the researched municipalities are Starigrad belonging to the Zadar County and Karlobag belonging to the Lika-Senj county – their mutual border is also a county border. The other two of the researched municipalities – Novalja town and Pag town – represent the largest and the most significant municipal units on Pag Island that also belong to the above mentioned counties (Fig. 1).

Previous researches

A substantial number of papers provides primary or secondary data related to the historical-geographic dynamics of the Velebit Littoral and Pag Island. However, an integral geographical paper dealing with spatiality as a key dimension in forming of social identities in the mentioned area, does not exist.

The important sources which elaborate ancient history of Croatian lands are numerous, and provide an excellent range of data on geography, ethnography and factual history. The data on the ethnogenesis of the ethnic groups of the Illyric cultural domain, as well as the geographic facts about the Eastern Adriatic coast, can be found in the papers written by M. Kozličić (1990), S. Čače (2003), M. Marković (2004) and A. Kurilić (2008).

The existing historical-geographic scientific knowledge about the area of the Velebit Littoral and Pag Island in the earliest period of the Croatian statehood, since the settlement of the Croats and

² Hrvatsko primorje čine Sjeverno hrvatsko i Južno hrvatsko primorje; Sjeverno hrvatsko primorje obuhvaća Istru i kvarnersko područje, a Južno prostor Dalmacije (GEOGRAFIJA SR HRVATSKE, knjiga 5 i 6., 1974, 1975; MAGAŠ, 1998; VELIKI ATLAS HRVATSKE, 2002.).

² The Croatian Littoral consists of Northern and Southern Croatian Littoral; within this division, the Northern Croatian Littoral includes the areas of Istria and Kvarner, and the Southern is the area of Dalmatia (GEOGRAFIJA SR HRVATSKE, books 5 and 6, MAGAŠ, 1998, VELIKI ATLAS HRVATSKE, 2002.).

XII. stoljeća temelje se na rezultatima istraživanja koja su proveli G. Novak (2004.), I. Mužić (2006.), D. Magaš (2000.), J. Faričić (2003.) i B. Migotti (1992.). Za poznavanje ovog prostora u razdoblju mletačke uprave značajniji su kartografski i pisani izvori koji donose podatke o razgraničenju, a koje su u svojim radovima obradili M. Slukan-Altić (1999; 2005.), B. Fürst-Bjeliš i dr. (2003.) i Z. Mirdita (2007.).

O historijsko-geografskom razvoju Kraljevine Dalmacije, ustrojene odlukom Bečkog kongresa 1815., ističu se radovi P. Strčića (2005.), I. Heka (2007.) i I. Pederina (2004.). U svojim radovima daju sveobuhvatni pregled granica i političko-teritorijalnog ustroja Republike Hrvatske Lj. Boban (1993.) i M. Klemenčić (1996.).

Interes geografa za proučavanje identiteta te njegovu simboličnu manifestaciju u kulturnom krajoliku prisutan je od 1970-ih godina u kulturalnoj geografiji. Istraživanjem prostornih identiteta u stranoj stručnoj literaturi bavili su se M. Crang (1998.), D. Mitchell (2000.), J. Duncan (2000.) i W. Norton (2006.), a od hrvatskih geografa značajni su radovi L. Šakaje (1999; 2003; 2004.), te I. Crljenko (2007; 2008.).

Metodologija rada

Za kvalitetnu analizu identiteta u proučavanom prostoru korišteno je nekoliko metoda istraživanja. U prvome dijelu rada obavljena je analiza historijsko-geografske građe o proučavanim područjima s ciljem tumačenja podrijetla regionalne razine prostorne identifikacije u području otoka Paga i Podvelebitskoga primorja. Naime, upravo su historijsko-geografski procesi jedan od čimbenika odlučujućih za oblikovanje percepcije određenog prostora. Budući da je prostornost ključna u oblikovanju identiteta, cilj ovoga proučavanja bio je odrediti historijsko-geografsku dinamiku i utvrditi njezin odnos s postojećim stanjem (prostornom identifikacijom). Prikazom historijsko-geografskih procesa i zbivanja kroz pregled prostornih odnosa u prošlosti pokušalo se približiti razvoj prostora otoka Paga i Južnoga podvelebitskog primorja u kontekstu pripadanja različitim teritorijalno-ustrojbenim jedinicama (ovisno o povijesnom-geografskom razdoblju), uz naglasak na raširenost pojedinih ključnih teritorionima, njihovu pojavu i teritorijalni opseg. Pritom ključnu ulogu u određivanju

their first principalities and kingdoms during the national rulers until the beginning of the XII. century, are based on the results of the research carried out by G. Novak (2004), I. Mužić (2006), D. Magaš (2000), J. Faričić (2003) and B. Migotti (1992). Data about this area in the period of Venetian rule derives from the cartographic and written sources which bring information on boundaries, and have been analyzed by M. Slukan-Altić (1999, 2005), B. Fürst-Bjeliš et al. (2003) and Z. Mirdita (2007).

In dealing with the historical-geographic development of the Kingdom of Dalmatia, constituted through the decree issued by the Congress of Vienna in 1815, there are several important papers such as those by P. Strčić (2005), I. Hek (2007) and I. Pederin (2004). Lj. Boban (1993) and M. Klemenčić (1996) also provide the comprehensive overview of the borders and the political and administrative structure of the Republic of Croatia.

The particular interest of geographers in researching identity and its symbolical manifestation within the cultural landscapes has been present in cultural geography since the 1970s. In foreign scientific literature, the research of spatial identities stands out in the works of M. Crang (1998), D. Mitchell (2000), J. Duncan (2000) and W. Norton (2006), while important papers with similar research aim within Croatian geography have been written by L. Šakaja (1999, 2003, 2004) and I. Crljenko (2007, 2008).

The methodology

Several methods have been used to provide a quality analysis of the identities in the researched area. The first section of the paper is an analysis of the historical and geographical database, with a goal to elaborate the origins of regional identification in the area of Pag Island and the Velebit Littoral. This is important because the historical-geographic processes are one of the key factors in perception of the area. Due to the fact that spatiality is crucial in identity forming, the aim of this analysis has been to define the historical-geographic dynamics and relate it to the contemporary situation (spatial identification). Also, the overview of the historical-geographic processes and events through the review of spatial relations was a means to interpret the development of the area of Pag Island and the Southern Velebit Littoral in the context of their belonging to different administrative and territorial units (depending on the historical-geographic

regionalnih identiteta ovih dvaju prostora imaju pojmovi "Dalmacija" (Južno hrvatsko primorje) i "Primorje" (Sjeverno hrvatsko primorje) kao ostatci nekadašnjih povijesnih regionalnih pojmova koji svojim naslijeđem i danas snažno utječu na regionalni identitet stanovništva uz hrvatsku obalu.

Drugi dio rada čini analiza i kategorizacija hodonima (nazivlja ulica i trgova) na planovima četiriju općinskih sjedišta koja su ujedno i najveća naselja uz županijsku granicu. Hodonimi su analizom svrstani u kategorije koje odgovaraju pojedinim razinama prostornoga identiteta (nazivi ulica i trgova koji odražavaju lokalne, regionalne ili nacionalne pojmove, elemente i osobe), što je pobliže objašnjeno u referentnom poglavlju rada. Ukratko, oni nazivi ulica i trgova koji sadržavaju neke dijelove gradske topografije, događaje iz povijesti naselja ili druge lokalne specifičnosti, svrstani su u kategoriju lokalnoga identiteta. U hodonime regionalne razine identiteta svrstani su oni hodonimi koji se na neki način vezuju uz regije Sjevernoga hrvatskog primorja i Dalmacije, u geografskom ili povijesnom smislu, dok su u kategoriju nacionalnog identiteta svrstani nazivi koji upućuju na pojmove i osobe vezane uz državu. Potom je obavljena statistička analiza, odnosno izračun udjela pojedinih razina identiteta u ukupnom broju hodonima koji su uzeti u obzir, a kao statistički pokazatelj korišten je i tzv. lokacijski kvocijent kojim se kroz učestalost hodonima u nekoj od navedenih kategorija utvrđuje izraženost određene razine identiteta u nekom naselju, u odnosu na druga proučavana naselja.

Treća metoda obuhvatila je anketiranje stanovništva u četiri spomenute općinske jedinice na proučavanom prostoru, pri čemu je anketni uzorak za svako naselje bio pedeset ispitanika. Anketom je obuhvaćen niz pitanja, među kojima je za istraživanje najbitnije ono koje upućuje na razinu prostorne identifikacije i izraženost svake pojedine razine (u kolikoj mjeri ispitanici svoj osjećaj pripadnosti vezuju uz zavičaj, regiju, domovinu/narod, europski kontinent i Svijet). Posebnim pitanjem pokušalo se utvrditi i regionalnu pripadnost (osjeća li se osoba u kontekstu regionalne pripadnosti najviše kao "Dalmatinac", "Primorac" ili nešto treće), neovisno o razini regionalne prostorne identifikacije. Generalno, dobiveni rezultati obrađeni su na sličan način kao i nazivi ulica i trgova, te je uspoređivanjem rezultata dviju

period), with a special emphasis on the distribution of certain key toponyms, their occurrence and territorial range. The terms "Dalmatia" (Dalmacija, Southern Croatian Littoral) and "Primorje" (Littoral, Northern Croatian Littoral) have a key role in determining the regional identities of the two areas, since these names represent the remnants of the former regional units with heritage still strongly influencing the regional identity of population along the Croatian coast.

The second section of the paper is the analysis and categorization of hodonoms (names of streets and squares) occurring on contemporary maps of the four municipality centers, the largest settlements near the county border. Hodonyms have been classified into categories referring to the levels of spatial identity (the names of the streets and squares which reflect local, regional and national terms, elements and persons); the analysis is thoroughly explained in the related section of the paper. Basically, the names of streets and squares related to the local topography, from the local history and other elements on local scale, have been categorized as expressions of local identity. The hodonoms related in a certain sense to the terms denoting broader space, namely related to the Northern Croatian Littoral and Dalmatia in historical and geographical terms, have been categorized as regional identity expressions. Furthermore, all of the names related to the terms and persons related to the nation and state have been put into category of national identity. After the categorization, a statistical analysis has been performed; firstly, to acquire the share of identity levels in the overall number of hodonoms and secondly, a location quotient has been used to express the frequency of hodonoms belonging to respective levels of identity in a settlement in relation to other researched settlements.

The third method included the surveying within the four municipal units of the researched area, with a sample of 50 respondents per each settlement. The survey included a range of questions, and the most important among them was the one denoting the level of spatial identification and the degree of each identity level (what is the degree of the respondents' personal affiliation to native place, region, homeland/nation, European continent, the World). Particular question was also included to determine the respondents' regional affiliation (whether the person in question considers himself/herself to be "Dalmatian", "Primorac" or has some other affiliation), regardless of the degree of the regional identity. Generally, the acquired data have been analyzed in a similar way as the hodonoms,

metoda bilo moguće donijeti relevantne zaključke kako o izraženosti pojedinih razina prostornoga identiteta, tako i o pripadnosti u kontekstu regionalnog identiteta kao kategorije nižeg reda.

Historijsko-geografski prikaz prostora podvelebitskog primorja i otoka Paga

Kada se govori o izraženosti pojedine od razina prostornoga identiteta, kao i određivanju identiteta unutar svake od razina, važnu ulogu ima kulturno naslijeđe, odnosno rezultat historijsko-geografskih procesa koji su oblikovali prostornu percepciju stanovništva nekog područja. U konkretnom primjeru istraživanog područja može se govoriti o dva tradicionalna pojma koja i danas u određenoj mjeri imaju odjek u regionalnom identitetu stanovnika – Dalmatinac i Primorac, koji u geografskom smislu odgovaraju današnjim regijama Južnoga i dijela Sjevernoga hrvatskog primorja. Razmatrajući povijest spomenutih geografskih naziva, dobiva se uvid u historijsko-geografsku podlogu postojećih obilježja prostornoga identiteta.

Na hrvatskom priobalnom pojasu žive tri kulturološki bliske, ali izdvojene regionalne skupine, *Istrani* (Istrijani), *Primorci* i *Dalmatinci*, koje pripadaju pretežno hrvatskom narodu, ali i pojedinim manjinskim narodima. Sve tri grupacije razvijale su se tijekom prošlosti unutar različitih upravno-teritorijalnih jedinica, pri čemu su subjekti percipirali važnost teritorijalne lokacije i tradiciju za oblikovanje prostornog identiteta. Na njih su utjecali različiti kulturni i socijalni čimbenici koji su za posljedicu imali nastanak prostornih, tj. regionalnih identiteta.

Ime *Dalmatia* (*Dalmacija*, *Dalmazia*) dugo se zadržalo u europskoj kulturi, znanosti i politici zahvaljujući rimskoj državno-pravnoj tradiciji. Europa je, respektirajući hrvatsku srednjovjekovnu državu i hrvatsko ime, sve do kasnoga srednjeg vijeka, preferirala ime *Dalmacija* za gotovo cijeli prostor antičke provincije koji je obuhvaćao najveći dio istočne obale Jadrana, ali i prostrano zaobalje. Ime *Primorje* novijeg je datuma, te je tijekom prošlosti sadržavalo razne dodatke u vidu posvojnih pridjeva (austrijsko, ugarsko ili hrvatsko), a odraz je složenih geopolitičkih situacija tijekom historijsko-geografskog razvoja Hrvatske.

and through the comparison of the results of both methods it was possible to make the relevant deductions about the degrees of spatial identity levels and the affiliations within regional identity as a second rate category.

Historical-geographic overview of the Velebit Littoral and Pag Island areas

When discussing the degree of spatial identity levels, as well as the determining of the identity within each level, one must note the crucial role of cultural heritage, i.e. the result of historical-geographic processes which formed the spatial perception of the population in an area. In the case of the researched area, two traditional terms having a certain impact on population's regional identity can be distinguished – Dalmatian (Dalmatinac) and Primorac (Coast dweller) – which are geographically related to contemporary regions of the Southern and the Northern Croatian Littoral. Considering the history of the mentioned geographic names, one can gain an insight into the historical-geographic basis of the existing characteristics of the spatial identity.

In the Croatian coastal area there are three culturally close, yet distinguished regional groups – *Istrians* (Istrani, Istrijani), *Primoracs* and *Dalmatians*, affiliated mostly to the Croatian people, but also to certain minorities. All of these groups have been historically developing within different administrative territorial units, with the subjects noticing the importance of territorial location and tradition in forming spatial identity. They have been influenced by various cultural and social factors resulting in forming spatial (regional) identities.

The term *Dalmatia* (*Dalmacija*, *Dalmazia*) has a long history in the European culture, science and politics mostly thanks to the Roman political and legislative tradition. With respect to the Croatian medieval country and the Croatian name, until the late Middle Ages, Europe preferred the usage of the term *Dalmatia* for most of the antique province which encompassed the largest part of the Eastern Adriatic coast, including the vast hinterland. The term *Primorje* (Littoral) has more recent origin and in the past it was usually combined with additions like possessive adjectives (Austrian, Hungarian or Croatian). This regional term is a reflection of the complex geopolitical situations occurring through the historical-geographic development of Croatia.

Razmatrajući toponimiju kao jednu od odrednica prostornoga identiteta, valja istaknuti da pri prvom dodiru ljudi s nepoznatim područjem najprije dolazi do određivanja bitnih značajki prostora, odnosno njegovo imenovanje, jer preko jezika prostor se upoznaje i pamti. Geografska imena ili toponimi dio su jezične baštine i svjedoče o kompleksnom društveno-gospodarskom razvitku određenog prostora (FARIČIĆ, 2007.). U svom imenu sadrže različite konotacije ovisno o tome jesu li odraz prirodno-geografske ili društvene sredine pri čemu nude mogućnost iščitavanja geografskih odrednica i širi društveni kontekst prostora što uključuje političku ili povijesnu dimenziju. Stoga imaju i simbolično značenje, tj. moguće je iščitati materijalnu i duhovnu kulturu određenog naroda, te predstavljaju bitnu odrednicu njegova identiteta (CRLJENKO, 2008.).

Usljed historijsko-geografskih mijena dolazi do kulturnih, etničkih i jezičnih preslojavanja na određenom prostoru, pri čemu se toponimi na različite načine mijenjaju. Budući da svako povijesno razdoblje nosi svoje toponime ili utječe na već postojeće, odraz su geografske percepcije određenog prostora u određenom vremenu.

U skladu s temeljnim političko-geografskim mijenama na istočnoj obali Jadrana, podvelebitsko primorje i otok Pag pripadali su različitim teritorijalno-administrativnim jedinicama. Počevši od antičke historiografije i kartografije³ navedeni je prostor dugo u sastavu Liburnije, odnosno označavan je jednim od najstarijih horonima *Libvrrnia*. Etnogeneza Liburna dovršena je u vrijeme oko prijelaza 2. na 1. tisućljeće prije Krista i njihov razvoj kontinuirano traje sve do potpune romanizacije. Na sjeveru su graničili s Histrima na prostoru od ušća i toka rijeke Raše uključujući masiv Učke, u unutrašnjosti, odnosno iza planinskih masiva Učke, Gorskog kotara i Velebita, graničili su s Japodima, u gornjem Pozrmanju i Pounju graničili su s Ditionima, a s Delmatima u porječju Krke, no ne na samoj rijeci, već, barem u ranocarskom rimskom razdoblju, obuhvaćajući i dio teritorija na njezinoj lijevoj obali, koji su pripadali teritorijima Skardone, Varvarije i Burnuma (KURILIĆ, 2008.), odnosno na prostoru Promine (MAGAŠ, 1998.) koje je područje spora

Considering that the toponymy is one of the determinants of the spatial identity, it must be noted that the first step occurring when people settle a new area is the definition of the most prominent features of that area, i.e. its labeling, since language is the medium through which space is known and remembered. Geographic names or toponyms represent a part of the lingual heritage and serve as testimony of the complex socio-economic development of an area (FARIČIĆ, 2007). A name can contain various connotations depending on whether it reflects natural-geographic or socio-geographic environment; thus, it offers a possibility of decoding geographic features as well as the broader social context of the area in terms of politics and history. Therefore, their significance is also symbolical, since material and spiritual culture of a population can be interpreted through them; this means that they represent an important feature of the population's identity (CRLJENKO, 2008).

Due to historical-geographic changes, a variety of cultural, ethnic and lingual restructurings usually occur in an area, resulting in different changes of the toponyms. Since every historical period brings along its own toponyms or influences the existing ones, it can be said that the toponyms are a reflection of the geographic perception of a certain area within a certain time frame.

Considering the basic geopolitical changes on the Eastern Adriatic coast, the areas of the Velebit Littoral and Pag Island belonged to various territorial and administrative units. According to the antique historiography and cartography³ the mentioned area was a part of Liburnia for a long period of time, and was thus marked with one of the oldest horonyms – *Libvrrnia*. The ethnogenesis of the Liburns was finished some time between the end of the 2nd and the beginning of the 1st millenium BC, and their development continued until their complete romanization. On the north they bordered the Histrians in the area of current and flow of the river Raša including the Massif of Učka. In the continental zone, beyond the mountainous areas of Učka, Gorski kotar and Velebit, they bordered with the Iapods; the areas around the rivers Zrmanja and Una upper valleys were borders with Ditions, and the river Krka with Delmats (not the river itself but including the territories on the left bank belonging to the territories of Scardona,

³ Kartografski prikazi Eratostena, Polibijeva *Geografija*, Herodotova *Historija*, Pseudoskilakov *Periplus*, Artemidor iz Efeza *Geografija* prema M. Markoviću (1993.), L. Lago (1996.) i M. Kozličiću (1995.)

³ Eratosten's cartographic display, Polybius' *Geography*, Herodotus' *History*, Pseudoskilac's *Periplus*, Artemidorus from Efes' *Geography*, according to M. Marković (1993), L. Lago (1996) and M. Kozličić (1995).

između Liburna i Delmata (ČAČE, 2005.). Osim navedenog teritorija naseljavali su i otoke pred liburnskom obalom.

U kasnijem razdoblju odnosno najkasnije do kraja 2. stoljeća prije Krista prostor od Promine (MAGAŠ, 1998.) na sjeverozapadu do Neretve na jugoistoku, počinje se nazivati *Dalmatia*, i to prema etničkoj skupini *Delmati* (*Delmatae*) koji su naseljavali taj prostor (ČAČE, 2003.). Pojava horonima *Dalmatia* upućuje na novu regiju i upravno-teritorijalnu jedinicu koja se u antičkim rimskim djelima počinje percipirati kao posebna geografska cjelina. Antički epigrafički i pisani izvori svjedoče o zasebnosti Liburnije u odnosu na Dalmaciju, prema kojima se Liburnija od 2. st. po Kristu naziva provincijom, čime dolazi do izražaja geografska i političko-upravna samosvojnost Liburnije u odnosu na provinciju Dalmaciju ili unutar nje (MIGOTTI, 1992.).

Međutim, nakon podjele rimske provincije Ilirik na provincije sjevernu *Pannoniu* i južnu *Illyricum* prevladalo je ime *Dalmatia* za južnu provinciju. Time je došlo do potiskivanja geografskog imena Ilirik, ali i do postupnog napuštanja liburnskog imena. U srednjem vijeku na dodirnim prostorima Liburnije i Dalmacije stvara se jezgra samostalne hrvatske države s iznimkom nekih gradova i otoka (Krk, Osor, Rab, Zadar, Trogir, Kotor, a kasnije Split i Dubrovnik) koji priznaju vlast Bizanta u okviru tzv. dalmatinskog temata. U novonastalim okolnostima prostor podvelebitskog primorja i otoka Paga našao se u sastavu hrvatske države (MAGAŠ, 2000.). U vrijeme vladavine kneza Borne u 9. stoljeću uz njegovo je ime prisutna formulacija *knez Gačana, te knez Dalmacije*, a od 821. godine i *knez Dalmacije i Liburnije* (KLAIĆ, 1971; GOLDSTEIN, 1995.). Sjedinjenje liburnskih i dalmatinskih gradova s Hrvatskom, a time i s podvelebitskim primorjem i otokom Pagom, nastavilo se crkveno-teritorijalnim ustrojem. Crkvenim saborima 925. i 928. godine uspostavljena je splitska nadbiskupija, kojoj je *de iure* pripisano nasljedstvo nekadašnje salonitanske crkvene provincije, te se protezala od rijeke Raše do Kotora (NOVAK, 2004.). U 11. stoljeću za vrijeme kralja Petra Krešimira IV. u naslovu hrvatske države spominje se ime Dalmacija – *regnum Croatiae et Dalmatiae* (PANDŽIĆ, 2005.), što pokazuje neovisnost od Bizanta i teritorijalno sjedinjenje hrvatskih zemalja. (MAGAŠ, 2000; SUIĆ, 2001; FARIČIĆ, 2003a).

Varvaria and Burnum in the early imperial period, Kurilić, 2008). Another bordering zone was in the area of Promina (MAGAŠ, 1998) which is thought to have been the area of dispute between Liburns and Delmats (ČAČE, 2005). Besides the mentioned territory, the Liburns inhabited the nearby islands.

In the later period, until the end of the 2nd century BC, the area from Promina on the NW (MAGAŠ, 1998) to the Neretva on the SE started being called *Dalmatia*, after the name of the ethnic group *Delmati* (*Delmats*, *Delmatae*) which inhabited it (ČAČE, 2003). The occurrence of the horonym *Dalmatia* suggests a new region and a new administrative-territorial unit which was considered a distinct geographic unit in the ancient Roman sources. The ancient epigraphic and written sources also mention a separate unit called *Liburnia*. Those sources suggest that since the 2nd century AD *Liburnia* was a province, which denotes its geographic and political-administrative independence in relation to *Dalmatia* province, or as a part of it (MIGOTTI, 1992).

However, after the division of the Roman province *Illyricum* into Northern Pannonia and Southern *Illyricum*, the name *Dalmatia* prevailed in descriptions of the Southern province. Thus, the geographic name *Illyricum* was displaced, as well as the Liburnian name. In the Middle Ages, a nucleus of the independent Croatian state forms in the contact zones of *Liburnia* and *Dalmatia*, with the exception of several towns and islands (Krk, Osor, Rab, Zadar, Trogir, Kotor, and later on Split and Dubrovnik) which acknowledge the authority of Byzantium within the so called "Dalmatian theme". In the new circumstances the area of the Velebit Littoral and Pag Island was included in the Croatian state (MAGAŠ, 2000). During the reign of duke Borna in the 9th century, his title includes the formulation '*The Duke of the Guduscanorum, and the Duke of Dalmatia*', and after 821 also '*the Duke of Dalmatia and Liburnia*' (KLAIĆ, 1971, GOLDSTEIN, 1995). The unification of the Liburnian and the Dalmatian cities with Croatia, and thus with the area of the Velebit Littoral and Pag Island, continued through the church administrative territorial organization. The Split archbishopric diocese was founded due to decisions made on the Church councils in 925 and 928; consequently, the heritage of the former Church province of Salona was ascribed to this new archbishopric, and its territories extended from the river Raša to Kotor (NOVAK, 2004). In the 11th century, during the reign of king Petar Krešimir IV, the name of Croatian state includes the name of *Dalmatia – regnum*

Od početka 11. stoljeća Mletačka Republika jasno iskazuje pretenzije na osvajanje istočnojadranske obale što joj je u konačnici i uspjelo. Naime, početkom 15. stoljeća dalmatinski gradovi, odnosno komune (Cres, Osor, Krk, Rab, Pag, Nin, Zadar, Šibenik, Trogir, Split, Omiš, Brač, Hvar i Korčula), dolaze pod upravu Mletačke Republike. U sastavu toga dalmatinskog posjeda otok Pag je razdijeljen na dva dijela⁴ – sjeverni dio otoka pripadao je rapskoj komuni i rapskoj biskupiji, dok je središnji i južni dio otoka pripadao paškoj komuni i zadarskoj nadbiskupiji (FARIČIĆ, 2003a). Podvelebitsko primorje u to je vrijeme u sastavu Hrvatsko-Ugarskog Kraljevstva, odnosno u posjedu krbavskih knezova Kurjakovića (LUKŠIĆ, 2002.). Pojavom Osmanlija i njihovim teritorijalnim osvajanjima u prostoru zaobalja i dijela primorja južnih hrvatskih krajeva te ulaskom preostalog dijela hrvatskog kraljevstva u sastav habsburške državne zajednice, jedinstvo stare hrvatske države očitivalo se samo u državno-pravnom imenu Trojedne Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Mletačka osvajanja i nove stečevine teritorija tijekom 17. i početkom 18. stoljeća značile su i širenje prostornog obuhvata Dalmacije, odnosno *mletačke Dalmacije*. Stoljetna trojna imperijalna konfrontacija rezultirala je izrazitom historijsko-geografskom dinamikom prostora što se posebno odnosi na njihov međusobni pojas razgraničenja (1540., 1576., 1671., 1718. godine) (SLUKAN-ALTIĆ, 2005.). Nove stečevine (*Aquisto Nuovo* i *Aquisto Nuovissimo*) Mletačka Republika dijelom daje u zakup (FÜRST-BJELIŠ I DR., 2003.) kolonima te pritom ubire desetine, što uvodi neizbježne promjene u zemljišnom posjedu. Dodatan problem bio je doseljenje velikog broja "morlačkog" stanovništva koje je Mletačka Republika nastojala zadržati na zemlji dodjeljujući im državnu zemlju (novostečenu zemlju).

U 16. i 17. stoljeću prostor podvelebitskog primorja počinje se percipirati tj. označavati na kartografskim prikazima horonimom *Morlacca* ili *Morlacha*⁵, što je posljedica otomanskih

Croatiae et Dalmatiae (PANDŽIĆ, 2005) – which is a proof of its independency from the Byzantines and of the territorial unification of the Croatian lands (MAGAŠ, 2000; SUIĆ, 2001; FARIČIĆ, 2003a).

From the beginning of the 11th century, the Venetian Republic clearly shows an ambition to conquer the eastern Adriatic coast, which eventually happened. Namely, at the beginning of the 15th century, the Dalmatian cities, i.e. communes (Cres, Osor, Krk, Rab, Pag, Nin, Zadar, Šibenik, Trogir, Split, Omiš, Brač, Hvar and Korčula), fall under the rule of the Venetian Republic. Within these Dalmatian properties Pag Island was divided into two parts⁴ – the northern part of the island came under jurisdiction of the Rab Commune and the Rab Diocese, while the central and the southern part was under authority of Pag commune and Zadar Archdiocese (FARIČIĆ, 2003a). During that period the Velebit Littoral was a part of the Croatian-Hungarian Kingdom, i.e. it was the estate of the dukes Kurjakovića of Krbava (LUKŠIĆ, 2002). The arrival of the Ottomans and their territorial conquests in the hinterland and the part of southern Croatian littoral and the joining of the remaining part of the Croatian kingdom into the Habsburg state community, the unity of the old Croatian state was only reflected in the formal name of Triune Kingdom of Croatia, Slavonia and Dalmatia. The Venetian conquests and their new acquisitions during the 17th century and at the beginning of the 18th century caused an expansion of land coverage of Dalmatia, i.e. *Venetian Dalmatia*. The longtime triple imperial confrontation resulted in the intensive historical-geographic dynamics of the area, which particularly refers to bordering zones (1540, 1576, 1671, 1781) (SLUKAN-ALTIĆ, 2005). The Venetian leased some of their new acquisitions (*Aquisto Nuovo* and *Aquisto Nuovissimo*) (FÜRST-BJELIŠ ET AL., 2003) to the laborers, bringing them tenths and introducing the inevitable changes in the land ownership. The additional problem was the arrival of large numbers of "Morlak" population – the Venetians tried to keep them by giving them new acquired lands.

In the 16th and the 17th century the area of the Velebit Littoral was marked on the maps as *Morlacca* or *Morlacha*⁵, which is the consequence of

⁴ Nakon propasti hrvatskog kraljevstva otokom je zavladao zadarska komuna uz naizmjeničnu promjenu ugarsko-hrvatske i mletačke vlasti. Zadarska komuna bila je prisiljena prepustiti rapskoj komuni i rapskoj biskupiji sjeverni dio otoka s Lunom i Novaljom (FARIČIĆ, 2003b).

⁵ Npr. B. Bonifačić, Karta Zadarsko-šibenskog područja, 1573. (MARKOVIĆ, 1993.), F. Camocio, Karta Hrvatske,

⁴ After the fall of the Croatian Kingdom, the island came under the rule of the Zadar commune, with the switching of the Hungarian-Croatian and Venetian rule. The Zadar commune was forced to concede the northern part of the island with Lun and Novalja to the Rab commune and Rab diocese (FARIČIĆ, 2003b).

⁵ E.g. B. Bonifačić, the map of the Zadar-Šibenik area, 1573. (MARKOVIĆ, 1993.), F. Camocio, The Map of Croatia 1563

Slika 2. Isječak karte *Zemljovid stare cèlokupne kraljevine Hrvatske sa označenjem granicah sada obstojećih pokrajimah...*, 1862.

Figure 2 A part of the map *Zemljovid stare cèlokupne kraljevine Hrvatske sa označenjem granicah sada obstojećih pokrajimah...*, 1862.

osvajanja i doseljenja stanovništva na to područje (BOTICA, 2005.). Ovaj specifičan horonim pojavljuje se kao poseban sociokulturni i etnički identitet koji je u historijsko-geografskoj baštini ostao zabilježen kao *Vlasi* (*Vlachi*, *Olachi*, *Morlachi*, *Morolaci*, *Vallachi*, *Murlachi*, *Volachi*, itd.), te se u određenim oblicima zadržao i danas (MIRDITA, 2007.).

Nakon mira u Srijemskim Karlovcima oko 1700. godine Mlečani su podvelebitsko primorje smatrali svojim teritorijem, te su ga redovito prikazivali unutar granica mletačke Dalmacije iako je *de iure* taj dio obale pripadao Habsburgovcima. Habsburgovci su nakon sklapanja Beogradskog mira 1739. godine tražili pravo na južno podvelebitsko primorje

1563., (MARKOVIĆ, 1993.), Merianova karta zadarske regije, 1647, (KOZLIČIĆ, 1995.), G. Sansonova karta Ugarskih zemalja, 1683 (LAGO, 1996.), Cantellijeva karta Dalmacije i susjednih regija, 1684 (MARKOVIĆ, 1993.).

the Ottoman conquests and the immigration in the area (BOTICA, 2005). This specific horonym occurs as a special sociocultural and ethnical identity which remained in the historical-geographical heritage as *Vlachs*, *Vlasi* (*Vlachi*, *Olachi*, *Morlachi*, *Morolaci*, *Vallachi*, *Murlachi*, *Volachi*, etc.), and has survived in certain forms and usages even until today (MIRDITA, 2007).

After the peace treaty in Srijemski Karlovcima around the year 1700, the Venetians considered the Velebit Littoral their own territory, and their maps of Venetian Dalmatia included it, although by right this part of the coast belonged to the Habsburgs. After the conclusion of the Peace Treaty in Belgrade in 1739, the Habsburgs claimed the right on the southern Velebit Littoral; however,

(MARKOVIĆ, 1993), Meriano's map of Zadar region, 1647 (KOZLIČIĆ, 1995), G. Sanson's map of Hungarian lands, 1683 (LAGO, 1996), Cantelli's map of Dalmatia and the neighbouring regions, 1684 (MARKOVIĆ, 1993).

međutim ono je pod upravom Mletačke Republike ostalo do 1797. godine (SLUKAN-ALTIĆ, 2003.), iako je geneza pograničnih sporova, tj. pitanje habsburško-mletačkog razgraničenja u velebitskom primorju prisutno i prije 1699. godine (HOLJEVAC, 2003.). Prostor razgraničenja bio je kod naselja Tribanj – Sv. Marija Magdalena (odnosno uvala Mandalina), koje takvu uloga zadržava i u sljedećim upravno-administrativnim podjelama hrvatskog teritorija. Prostor koji uključuje naselje Tribanj – Sv. Marija Magdalena na jugoistoku te otoci Pag, Rab, Goli i Grgur pripali su mletačkoj Dalmaciji.

Nakon napoleonskih ratova krajem 18. stoljeća okončano je postojanje Mletačke Republike, a time i njezina uprava nad Dalmacijom. U posjedu Dalmacije izmijenile su se najprije prva austrijska (1797.-1805.), zatim francuska (1806.-1813.) i druga austrijska uprava (1814./15-1918.) u sklopu koje je Dalmacija, ustrojena kao zasebna kraljevina, bila dio Austrijskog Carstva. Upravno-teritorijalna podjela austrijske uprave na Jadranu bila je na dvije zasebne teritorijalne jedinice: Istarski okrug (Istra s kvarnerskim otocima) kao dio Austrijskog primorja sa sjedištem u Trstu te Kraljevinu Dalmaciju. Kraljevina Dalmacija prema administrativno-teritorijalnoj podjeli sastojala se od četiri okruga (zadarskog, splitskog, dubrovačkog i kotorskog) unutar kojih je postojala podjela na manje teritorijalne jedinice – kotare. Zadarski okrug sastojao se od zadarskog, rapskog, paškog, skradinskog, kistanjskog, obrovačkog, benkovačkog, drniškog, kninskog i šibenskog kotara⁶ (PERIĆ, 1978.), što pokazuje da je otok Pag bio sastavni dio Kraljevine Dalmacije. Podvelebitsko primorje južnije od Tribanj – Sv. Marija Magdalena također je bilo u sastavu Kraljevine Dalmacije, a sjeverni dio primorja u sastavu Vojne krajine. Proces ukidanja odnosno spajanja Vojne krajine 1881. godine (DUBRAVICA, 2001.) s ostalim dijelovima Hrvatske nije označilo i traženo ujedinjenje s Dalmacijom, stoga Tribanj – Sv. Marija Magdalena ostaje granično područje u podvelebitskom primorju između tadašnjih teritorija Dalmacije i Hrvatske unutar Austro-Ugarske Monarhije (Sl. 2.).

it remained under the rule of the Venetian Republic until 1797 (SLUKAN-ALTIĆ, 2003), although the genesis of bordering conflicts between the Habsburgs and the Venetians existed before 1699 (HOLJEVAC, 2003). The bordering area was the settlement Tribanj – Sv. Marija Magdalena (the Mandalina cove), which kept its bordering role in the following administrative divisions of Croatian territory. The area which included Tribanj – Sv. Marija Magdalena on the SE, together with the islands Pag, Rab, Goli and Grgur were included into Venetian Dalmatia.

Following the end of the Napoleonic wars at the late 18th century, the existence of the Venetian Republic came to an end, as well as its rule over Dalmatia. Afterwards the possession of Dalmatia was claimed by the first Austrian (1797-1805), then the French (1806-1813) and finally the second Austrian governance (1814/15-1918) when Dalmatia became a separate kingdom within the Austrian Empire. The Austrian territorial division of the Adriatic coast included two separate territorial units: The county of Istria (Istria with Kvarner islands) as a part of the Austrian Littoral with an administrative center in Trieste; and the Kingdom of Dalmatia. According to the administrative territorial division, the Kingdom of Dalmatia consisted of four counties (Zadar, Split, Dubrovnik and Kotor) which were divided into smaller territorial units – districts. The county of Zadar consisted of the burrows Zadar, Rab, Pag, Skradin, Kistanje, Obrovac, Benkovac, Drniš, Knin, Šibenik⁶ (PERIĆ, 1978), which clearly shows that Pag Island was a part of the Kingdom of Dalmatia. A part of the Velebit Littoral south of Tribanj – Sv. Marija Magdalena was also included in the Kingdom of Dalmatia, while the northern part was included in the Croatian Military Border. The process of elimination of the Military Border in 1881, and its unification with the rest of Croatia (DUBRAVICA, 2001) was not followed by the expected unification with Dalmatia; thus, Tribanj – Sv. Marija Magdalena remained a bordering area between the existing territories of Dalmatia and Croatia within the Austro-Hungarian Monarchy (Fig. 2).

⁶ Okruzi su ukinuti 1868. godine, a umjesto njih na prostoru Kraljevine Dalmacije osnovano je 12 kotareva: Zadar, Benkovac, Šibenik, Knin, Sinj, Split, Makarska, Imotski, Hvar, Korčula, Dubrovnik i Kotor (PERIĆ, 1978.).

⁶ The burrows were cancelled in 1868, and substituted with 12 districts within the Kingdom of Dalmatia: Zadar, Benkovac, Šibenik, Knin, Sinj, Split, Makarska, Imotski, Hvar, Korčula, Dubrovnik and Kotor (PERIĆ, 1978).

U suvremenoj upravno-teritorijalnoj podjeli ime *Dalmacija* geografski je aktualno donekle u imenu Splitsko-dalmatinske županije, bez obzira na historijsko-geografski slijed i obuhvat pa je atribucija *dalmatinski* pridana tek jednom dijelu te povijesne hrvatske regije. Ujedno, u suvremenim društveno-geografskim okolnostima, unatoč izraženoj makroregionalnoj funkciji Splita, Dalmacija praktički više ne funkcionira kao jedinstvena regija, već je u nodalno-funkcionalnom smislu taj prostor raščlanjen na zadarsku, šibensku, splitsku i dubrovačku regiju, dok je prostorna organizacija uvelike uokvirena u granicama Zadarske, Šibensko-kninske, Splitsko-dalmatinske i Dubrovačko-neretvanske županije.

Budući da odrednica *Primorac* ima također važnu ulogu kao jedan od oblika prostorne identifikacije stanovništva, potrebno je osvrnuti se na prostorni obuhvat i historijsko-geografsku genezu horonima *Primorje*. Prije svega treba istaknuti da navedeni horonim ima tradicionalno široku primjenu u geografskim imenima različitoga prostornog opsega duž cijeloga hrvatskoga obalnog prostora (npr. Makarsko primorje, Dubrovačko primorje, itd.). No, u regionalnom smislu, historijsko-geografske okolnosti uvjetovale su nastanak posebne vernakularne odrednice (*Primorje, Primorac*) za prostor Kvarnerskoga primorja.

Još od prve polovice 16. stoljeća Habsburgovci su imali u posjedu manji dio istočnojadranske obale (Trst, Akvileja, Rijeka, Bakar i Kraljevica) koje se nazivalo *austrijsko-ilirsko primorje* ili *austrijsko primorje* (STRČIĆ, 2005.). Marija Terezija 1776. godine izdvaja Rijeku kao *corpus separatum* iz dotadašnje provincije Austrijsko primorje, te je teritorijalno pripaja Banskoj Hrvatskoj vezujući ju upravno za ugarsku dvorsku kancelariju, a financijski za vlastitu kancelariju. To složeno pravno, političko i gospodarsko stanje potvrđeno je Diplomom 1779., čime Rijeka definitivno postaje dio zemalja Krune sv. Stjepana, a priobalni prostor od Bakra do Novog Vinodolskog imenovan je kao *ugarsko primorje* (PEDERIN, 2004.).

Tijekom 19. stoljeća prostorni se obuhvat *austrijskog primorja* mijenjao pa tako 1816. godine upravnu jedinicu *Primorska pokrajina* ili *Austrijsko-ilirska pokrajina* čine goričko područje, Trst, Istra i kvarnerski otoci. Navedeni prostori organizirani su 1825. godine organizirani kao tzv. *Primorska Ilirija* (STRČIĆ, 2005.). Osim,

In the contemporary administrative and territorial division the name *Dalmatia* is somewhat geographically present in the name of the Split-Dalmatia County (Splitsko-dalmatinska), regardless of the historical-geographic heritage and coverage; i.e. the attribute *Dalmatian* (dalmatinska) has been added only to a smaller part of the mentioned historical region of Croatia. Moreover, in spite of the macroregional function of Split in the contemporary sociogeographic circumstances, Dalmatia practically does not function as a single region; its area is divided in terms of the nodal regionalization into the regions of Zadar, Šibenik, Split and Dubrovnik, while the administrative organization has mostly been reflected in the existence of the Zadar County, the Šibenik-Knin County, the Split-Dalmatia County and the Dubrovnik-Neretva County.

Due to the fact that the term *Primorac* (*a person from the Littoral*) bares an important role in spatial identification of the population, it is crucial to make an overview on the coverage and genesis of the horonym *Primorje* (*Littoral*). Firstly, one must note that the mentioned horonym has a traditionally wide usage in geographic names along the whole Croatian coastal territory (e.g. the Makarska Littoral, the Dubrovnik Littoral, etc.). However, in regional terms, the historical-geographic circumstances have caused the occurrence of a special vernacular term (*Primorje, Primorac*) used for the area of the Kvarner Littoral.

Ever since the first half of the 16th century, the Habsburgs were in possession of a smaller part of the eastern Adriatic coast (Trieste, Aquileia, Rijeka, Bakar and Kraljevica) which was at the time called *Austrian-Illyric Littoral* or rather *Austrian Littoral* (STRČIĆ, 2005). In 1776 Maria Theresa of Austria separated Rijeka as a *corpus separatum* from the existing province of the Austrian Littoral, and annexed it to Croatia Proper, connecting it administratively to the Hungarian Court Office, and financially to the Austrian Office. Such a complex legislative, political and economic situation was confirmed by the Diploma in 1779 when Rijeka officially joined the Lands of St. Stephen's Crown and the littoral from Bakar and Novi Vinodolski became defined as the *Hungarian Littoral* (PEDERIN, 2004).

During the 19th century the area of the Austrian Littoral changed; thus, in 1816 the administrative unit of *Primorska pokrajina* (Littoral region) or *Austrian-Illyric region* was constituted of the areas of Gorica, Trieste, Istria and the kvarner islands. In

austrijskog primorja i ugarskog primorja⁷ prostor južnije, do Karlobaga, pripadao je eksteritorijalnoj Vojnoj krajini, odnosno nakon njezina ukinuća Banskog Hrvatskoj, dobivajući naziv *Hrvatsko primorje*.

Iz svih navedenih političko-geografskih fluktuacija nije čudno da se u konačnici iskristalizirala regionalna identifikacija stanovništva određena nazivom *Primorac*. Međutim, u sljedećim razdobljima dolazi do izrazite prostorne *rastezljivosti* spomenute regionalne identifikacije.

Zakonom o ustroju županija iz 1886. godine u Hrvatskoj je osnovano 8 županija. Prostor Dalmacije tada nije bio županijski ustrojen već podijeljen na okružja, kotare i općine. Takva se podjela zadržala do 1918. godine kada su se hrvatske zemlje nakon dugo vremena opet našle u sastavu iste države.

Poslije raspada Austro-Ugarske Monarhije nakratko je osnovana Država SHS, te potom i državna zajednica Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca kojoj je pripojen najveći dio hrvatske obale, dok je Kraljevina Italija na temelju odredbi Londonskog ugovora iz 1915. godine zauzela velik dio hrvatske obale. S dijela okupiranog područja morala se povući, ali prema odredbama Rapallskog ugovora iz 1920. godine pripojila je Istru, Cres, Lošinj, Zadar, Lastovo i Palagružu, a Rimskim ugovorom iz 1924. godine i Rijeku (MATKOVIĆ, 1995.).

Rascjepkanost teritorija i izuzimanje važnih luka Rijeke, Pule i Zadra iz teritorija Kraljevine SHS imalo je za posljedicu gubitak funkcionalnih veza tih luka sa svojim prirodnim geografskim okruženjem. U takvim prilikama prostor zadarske regije u kojem je Zadar nekad imao središnju funkciju, otoci Rab i Pag orijentiraju se sve više prema Sušaku čime razmjerno naglo funkcionalno izlaze iz višestoljetnih okvira Dalmacije i pridružuju se u cijelosti (Rab) ili djelomično (Pag) kvarnerskom prostoru (FARIČIĆ, 2006.). U takvim historijsko-geografskim uvjetima teritorijalne rascjepkanosti obalni pojas od Sušaka do Senja imenuje se kao Hrvatsko primorje.

⁷ Austrija je nakon poraza u Austro-pruskom ratu 1866. državnopravnim ugovorom između Austrije i Ugarske 1867. ubuduće funkcionirala kao dvojna monarhija (Austro-Ugarska Monarhija). Nakon uspostave dualizma 1868. godine sklopljena je Hrvatsko-ugarska nagodba prema kojoj je Rijeka kao *corpus separatum* potpala pod izravnu upravu Mađarske i postala ugarska luka (HEKA, 2007.).

1825 the mentioned areas were organized into the *Littoral Illyria (Primorska Ilirija)* (STRČIĆ, 2005). Besides the Austrian and the Hungarian Littoral⁷, the area on the south, as far as Karlobag, belonged to the Military Border, and after its cancellation, to the Croatia Proper, gaining the name of *Croatian Littoral*.

When considering all the above mentioned geopolitical fluctuations, it is not surprising that in the end a regional identification took more definite shape defined by the name *Primorac*. However, in the following periods, that identification was gaining an intensive spatial *extensibility*.

In 1886 the County Organization Law created 8 counties. The area of Dalmatia was not included in the county division, but was divided into burrows, districts and municipalities. Such a division existed until 1918 when after many centuries the Croatian lands were finally united within one country.

After the fall of the Austro-Hungarian Monarchy, the State of Slovenes, Croats and Serbs was created but it was soon replaced with the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes which included most of the Croatian coast, while the Kingdom of Italy claimed a larger part of the coast according to the articles of the London Agreement from 1915 Italy had to retreat from some of the occupied territories, but in 1920 (the Agreement of Rapallo) it annexed Istria, Cres, Lošinj, Zadar, Lastovo and Palagruža. In 1924, with the Agreement of Rome, Italy also gained possession of Rijeka (MATKOVIĆ, 1995).

The fragmentation of the territory and the exclusion of the important ports such as Rijeka, Pula and Zadar from the territory of the Kingdom SHS caused a loss of functional connections of the mentioned ports with their natural-geographic hinterlands. In those conditions the islands of Rab and Pag became oriented towards Sušak, which separated them from the long-term frames of Dalmatia and affiliated them towards the area of Kvarner, partially (Pag) or completely (Rab) (FARIČIĆ, 2006). Such historical-geographic conditions of the territorial fragmentation caused the littoral area between Sušak and Senj to be named the Croatian Littoral.

⁷ After the defeat in the Austrian-Prussian war in 1866 and a state legislative agreement between Austria and Hungary in 1867 Austria became a dual monarchy (Austro-Hungarian Monarchy). After the forming of the dualism in 1868, a Croatian-Hungarian Agreement was concluded, through which Rijeka as the *corpus separatum* came under direct Hungarian rule and became a Hungarian port (HEKA, 2007.).

Slika 3. Tribanj – Sv. Marija Magdalena i uvala Mandalina – granični prostor Zadarske i Ličko-senjske županije
 Figure 3 Tribanj – Sv. Marija Magdalena and the cove of Mandalina – the bordering zone between Zadar County and Lika-Senj County

Granična uloga otoka Paga i podvelebitskog primorja nastavljena je donošenjem Zakona o podjeli države na banovine, 1929. godine. Tim zakonom prostor Kraljevine Jugoslavije podijeljen je na devet banovina (BOBAN, 1995; KLEMENČIĆ, 1996.), pri čemu je veći dio hrvatskog teritorija pripao Savskoj i Primorskoj banovini koje su u priobalju graničile u prostoru Tribanj – Sv. Marija Magdalena.

Prvim neslužbenim ustrojem 1945. godine, republike unutar Demokratske Federativne Jugoslavije podijeljene su na oblasti, a ove na okruge i kotareve. Prema toj podjeli jedna oblast bila je Slavonija, jedna Zagreb i jedna Dalmacija (CVITAN, 1974.), što je ujedno i posljednji put da se neki prostor označava samo nazivom Dalmacija. Od 1945. godine ponovno dolazi do revitalizacije horonima *Primorje*, a značajkama izrazitih fluktuacija prostornog obuhvata uključuje prostor od Rijeke do Lukova Šugarja uključujući kvarnerske otoke, te otoke Rab i Pag, zatim prostor od Kostrene do Dalmacije i prostor od Preluka (Rijeka) do Karlobaga uključujući kvarnersko otočje te Pag i Rab (STRČIĆ, 2005.).

Prema službenom zakonskom ustroju iz 1947. godine podvelebitsko priobalje jugoistočno od naselja Tribanj – Sv. Marija Magdalena i otok

The bordering role of Pag and the Velebit Littoral remained due to the issuing of the Law which divided the country into banovinas in 1929. This particular law divided the area of the Kingdom of Yugoslavia into nine banovinas (BOBAN, 1995; KLEMENČIĆ, 1996), with most of the Croatian territory pertaining to Savska and Primorska banovina which had a border in the area of Tribanj – Sv. Marija Magdalena.

With the first unofficial organization in 1945 the republics constituting the Democratic Federative Republic of Yugoslavia were divided into regions, and regions were divided into counties and districts. According to that division, one region was Slavonia, one of them was Zagreb and another one was Dalmatia (CVITAN, 1974), which is also the last recorded time that an area was named only by a toponym Dalmatia. The horonym *Primorje* (*Littoral*) was revived in 1945, and featuring the intense fluctuations of the spatial coverage, it included the area from Rijeka to Lukovo Šugarje enclosing Rab and Pag islands, the Kvarner Islands, the area from Kostrena to Dalmatia and again the area from Preluk (Rijeka) to Karlobag (STRČIĆ, 2005).

According to the legislative structure in 1947, the Velebit Littoral on the SE of the settlement Tribanj – Sv. Marija Magdalena and Pag Island

Pag su u sastavu Splitske oblasti (kotar Rab, a zatim kotar Zadar), a sjeverno priobalje je u sastavu Riječke oblasti (kotar Rijeka). U sljedećim godinama često je dolazilo do promjena u broju teritorijalnih jedinica i njihovih granica (1962. otok Pag izuzet je iz Splitske oblasti, tj. kotara Zadar, i priključen kotaru Rijeka) i tek od 1974. godine uspostavljanjem zajednica općina pa do 1992. godine teritorijalne jedinice su dugotrajnije, s time da je Pag pripao ZO Rijeka.

Teritorijalni ustroj Zajednica općina (ZO) za prostor podvelebitskog primorja i otok Pag nije značio teritorijalnu izmjenu, već samo promjenu u imenu odnosno Splitska oblast promijenila je ime u ZO Split, a Riječka oblast u ZO Rijeka. Zakonom o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj iz 1992. godine na području Hrvatske ustrojeno je 21 županija kao jedinice regionalne uprave i samouprave, 2 kotara, 70 gradova i 419 općina kao jedinice lokalne samouprave koji je naknadno revidiran novim zakonima (NN, br. 69/95, NN br. 124/97, NN br. 128/99, NN br. 129/00, NN br. 92/01, NN br. 25/03, NN br. 107/2003 i br. 175/03) (STATISTIČKI LJETOPIŠ, 2005.).

Nedugo nakon osamostaljenja teritorij Republike Hrvatske administrativno je podijeljen na dvadeset županija i Grad Zagreb. Prema prvotnom županijskom ustroju (1993.-1997.), otok Pag u cijelosti je pripadao Ličko-senjskoj županiji, dok je granica između Ličko-senjske i tadašnje Zadarsko-kninske županije na prostoru podvelebitskoga primorja bila identična današnjoj (Tribanj – Sv. Marija Magdalena, Sl. 3.). Godine 1997. dolazi do preustroja jedinica lokalne samouprave; Zadarsko-kninska županija mijenja ime u Zadarska županija, a novom prostornom razdiobom veći dio ličkoga prostora (s iznimkom općine Gračac) pripao je Ličko-senjskoj županiji, kao i Grad Novalja na sjeveru otoka Paga. Istodobno, Grad Pag, te općine Kolan i Poveljana na otoku Pagu došle su pod upravu Zadarske županije. Novom županijskom podjelom Pag je tako postao jedini hrvatski otok razdijeljen između dviju županija.

belong to the Split region (district Rab and later on district Zadar), and the Northern littoral is included into the Rijeka region (district Rijeka). In the following years many changes in the number of the territorial units and their borders occurred (in 1962 Pag Island was excluded from the Split region and Zadar district, and included into the district of Rijeka) and it was not until 1974 and the establishing of municipal communities which lasted until 1992 that the territorial units were more lasting, with Pag Island included in the municipal community of Rijeka.

The territorial organization of the municipal communities (MC) did not affect the area of the Velebit Littoral and Pag Island by means of territorial redistribution, but only through the change in name (The Split region changed its name to MC Split and the Rijeka region changed it to MC Rijeka). In 1992, the new legislative decision was brought to organize 21 counties as units of regional administration, 2 districts, 70 towns and 419 municipalities – which was later on revised by a number of new laws (NN, no. 69/95, NN no. 124/97, NN no. 128/99, NN no. 129/00, NN no. 92/01, NN no. 25/03, NN no. 107/2003 and no. 175/03) (STATISTIČKI LJETOPIŠ, 2005).

Shortly after the regaining of Croatian independence, the territory of the Republic of Croatia was administratively divided into twenty counties and the Town of Zagreb. According to the initial county organization (1993-1997), the complete area of Pag Island was included into the Lika-Senj county, while the border between the mentioned county and the contemporary Zadar-Knin County in the area of the Velebit littoral was identical to the existing one (Tribanj – Sv. Marija Magdalena, Fig 3). In 1997 a reorganization of the local administrative units took place; Zadar-Knin County changed its name to Zadar County, and most of the territory of Lika which belonged to it (with the exception of the municipality of Gračac) was included into Lika-Senj county. The Town of Novalja in the north of Pag Island also remained within Lika-Senj County, while the Town of Pag, and the municipalities Kolan and Poveljana were brought under the administration of Zadar County. With this new administrative division of counties, Pag became the only Croatian Island divided between two counties.

Analiza prostornoga identiteta na temelju kategorizacije hodonima

Analiziranjem i iščitavanjem simbolike upisane u gradskoj, odnosno mjesnoj toponimiji pokušava se otkriti veza između imenovanja ulica i trgova i konstrukcije prostornih identiteta. Za analiziranje ulične nomenklature odabrana su četiri naselja Pag, Novalja, Karlobag i Starigrad, od kojih su dva naselja iz Ličko-senjske i dva iz Zadarske županije. Pri određivanju prostornih identiteta ulična nomenklatura podijeljena je u tri kategorije: na one koji iskazuju u svom nazivlju nacionalni, regionalni i lokalni identitet.

Nacionalni identitet vezan je uz državu i u tu se kategoriju ubrajaju imena ulica i trgova po osobama, događajima i toponimima koji su važni za državu odnosno od nacionalnog su značaja. Radi potrebe dosljednijeg i preciznijeg razvrstavanja identiteta izraženih u gradskoj toponimiji korišteni su *Hrvatski opći leksikon*, ur. Kovačec, 1996. (CRLJENKO, 2008.) i *Hrvatski biografski leksikon*, ur. Macan, 1996.

Regionalni identitet analiziran je u dvije kategorije i odnosi se na regije Sjeverno hrvatsko primorje i Južno hrvatsko primorje. Poglavitito se kao i kod ostalih prostornih identiteta utvrđuje njegova izraženost u uličnoj nomenklaturi, bez obzira na koju se regiju odnosi, daljnjim analiziranjem u promatranim naseljima utvrđuje se izraženost regionalnog identiteta prema Sjevernoj hrvatskoj ili Južnoj hrvatskoj regiji. U kategoriju regionalnih hodonima uključeni su događaji i ljudi važni za navedene dvije regije kao i geografski nazivi iz tih regija.

Kategorija lokalnih identiteta najvećim se dijelom odnosi na uličnu nomenklaturu nazvanu prema lokalnim toponimima te sadržajima i objektima koji su dominantni u prostoru naselja (*Ul. Laktinac, Ul. Od Skrivanata, Ul. Fortica*). U analiziranim naseljima hodonimi koji izražavaju dvostruki identitet, zastupljeni su u vrlo malom broju, stoga nisu ni svrstavani u posebnu kategoriju.

U odabrana četiri naselja (Pag, Novalja, Karlobag i Starigrad) najprisutniji su lokalni hodonimi, čiji je ukupan broj 112 (49% udjela u ukupnom broju proučavanih hodonima), zatim nacionalni hodonimi, njih 91 (ili 39%), a najmanje je onih koji upućuju na regionalni identitet (Sl. 4.). Od regionalnih hodonima ukupan broj njih je 29 (ili 12%) od čega 15 upućuje na izraženost

The analysis of spatial identity according to the categorization of the hodonims

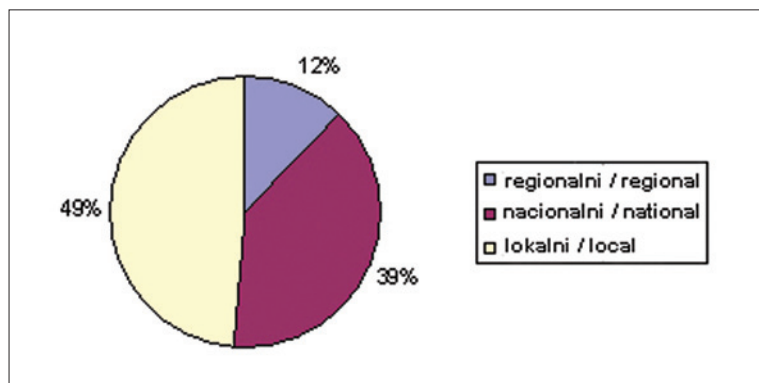
The connection between the naming of the streets and squares and the forming of spatial identities is attempted to be determined by reading and analyzing the symbolics written in the local toponymy of towns. Four settlements have been chosen to analyze the street nomenclature – Pag, Novalja, Karlobag and Starigrad – two of them administratively belonging to Lika-Senj County, and the other two to Zadar County. In defining spatial identities, street nomenclature has been divided into three categories depending on whether they express national, regional or local identity.

Since national identity is related to the country/state, this category includes streets and squares named after persons, events and toponyms which are significant on the national level. Because of the need to categorize the identities decoded from the town toponymy more precisely, two editions of lexicons have been used – *Hrvatski opći leksikon* edited by Kovačec, 1996 (CRLJENKO, 2008) and *Hrvatski biografski leksikon*, edited by Macan, 1996.

Regional identity has been analyzed within two categories referring to the regions of North and South Croatian Littoral. As it is with other levels of identity, the degree of regional identity is also defined in the street nomenclature, regardless of the region in question; further analysis provides the degree of regional identity related to the Northern or the Southern Croatian Littoral region in the observed settlements. The category of regional hodonims includes events and people that have historical significance for the mentioned regions, as well as the geographic names from those regions.

The category of local identities mostly refers to the street nomenclature which contains local toponyms, as well as other contents and objects featured in the area of the settlement (*Street Laktinac, Street Od Skrivanata, Street Fortica*). The hodonims which express double identity are very rare in the analyzed settlements, and have therefore not been categorized in a special class.

The most common hodonims in all four of the settlements (Pag, Novalja, Karlobag and Starigrad) are the local ones, with a total of 112 (approximately 49% of the overall toponyms included in the research). Also, there are 91 (39%) national hodonims, and 29 (or 12%) regional hodonims (Fig. 4). 15 regional hodonims are related to the identity of the Northern Croatian

Slika 4. Ukupna izraženost identiteta u gradskoj/mjesnoj toponimiji svih naselja

Figure 4 The overall degrees of identity in the toponymy of all the settlements

Izvori: Plan grada Paga, Turistička zajednica Pag, Zavod za kartografiju Geodetskog fakulteta u Zagrebu, 2008; Plan naselja Karlobaga, Turistička zajednica općine Karlobag, 2008; Plan Starigrada, Turistička zajednica općine Starigrad, 2008; Plan grada Novalje, Turistička zajednica grada Novalje, 2008.

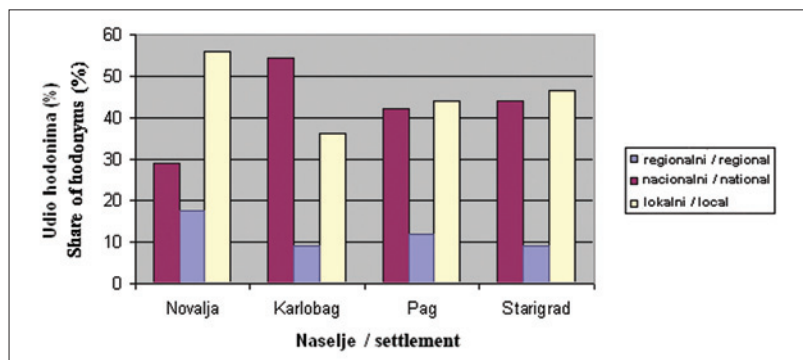
Sources: Map of Pag town, Tourist Community of Pag, Cartographic Institute of the Geodetic Faculty in Zagreb, 2008; The map of Karlobag, Tourist Community of Karlobag municipality, 2008; The map of Starigrad, Tourist Community of Starigrad municipality, 2008; The map of the town of Novalja, Tourist Community of the Town of Novalja, 2008.

identiteta Sjevernoga hrvatskog primorja, a preostalih 14 na Južno hrvatsko primorje.

Budući da se odabrana naselja nalaze u području koje je tijekom prošlosti poradi historijsko-geografskih mijena obilježeno izrazitim pulsiranjem regionalnih granica, i prema suvremenom administrativno-teritorijalnom ustroju podijeljeno je županijskim granicama, a vrlo se često i percipira kao granični prostor dviju regija, vrlo je mala zastupljenost regionalnih hodonima (*Ninska ul., Novigradska ul., Primorska ul., Rapska ul., Senjska ul.*). Navedene česte promjene vjerojatno su i uzrok smanjenog broja regionalnih hodonima u suvremenoj gradskoj toponimiji, što je prouzročilo pasivnost i zasićenje prema bilo kakvom regionalizmu. Marginalizacija gradske/mjesne toponimije koja iskazuje regionalni identitet definiran prema regijama Sjeverno ili Južno hrvatsko primorje logična je s obzirom na važnost naziva *Hrvatsko primorje*, što pokazuje i veliki udio nacionalnih hodonima. Od nacionalnih hodonima najčešće se javljaju imena hrvatskih vladara kao *Ul. kneza Višeslava, Ul. kneza Branimira, Ul. kneza Trpimira, Ul. kralja Stjepana Držislava, Ul. kralja Tomislava, Ul. kralja Zvonimira, Obala Petra Krešimira IV.* Dok su lokalni hodonimi, čija je zastupljenost i najbrojnija, odraz njegovanja i isticanja lokalne kulturno-povijesne baštine, lokalnih toponima te lokalnih povijesnih događaja ili osoba (*Ul. Jerka Vrbana, Ul. Stipe Devčića, Ul. Braće Fabijanić, Ul. don Jose Felicinovića, Trg T. Matasovića, Ul. starigradskih zidara...*).

Littoral and the remaining 14 to the one of the Southern Croatian Littoral.

Due to the fact that the researched settlements are in the area exposed to very intensive historical-geographic changes and thus featured with the fluctuation of regional borders, divided by the present county borders and commonly perceived as a bordering zone between the two regions, the presence of regional hodonyms is relatively small (*Ninska ul., Novigradska ul., Primorska ul., Rapska ul., Senjska ul.*). The mentioned changes are the probable cause of the reduced number of regional hodonyms in the contemporary towns' toponymy, which also proves the passive views and saturation towards any form of regionalism. The marginalization of the settlements' toponymy expressing regional identity affiliated to the Northern or the Southern Croatian Littoral is logical if the expression *Hrvatsko primorje* (*Croatian Littoral*) is taken into consideration; this is confirmed by a substantial share of the national hodonyms. The most common national hodonyms are those expressing names of Croatian rulers, such as *Ul. kneza Višeslava, Ul. kneza Branimira, Ul. kneza Trpimira, Ul. kralja Stjepana Držislava, Ul. kralja Tomislava, Ul. kralja Zvonimira, Obala Petra Krešimira IV.* At the same time, the local hodonyms which are the most common ones, express the cultivation of the local cultural-historical heritage, local toponyms and local historical events and persons (*Ul. Jerka Vrbana, Ul. Stipe Devčića, Ul. Braće Fabijanić, Ul. don Jose Felicinovića, Trg T. Matasovića, Ul. starigradskih zidara...*).

Slika 5. Udio izraženosti identiteta u gradskoj/mjesnoj toponimiji po naseljima
Figure 5 Shares of identity levels in the toponymy of the researched settlements.

Izvori: Plan grada Paga, Turistička zajednica Pag, Zavod za kartografiju Geodetskog fakulteta u Zagrebu, 2008.; Plan naselja Karlobaga, Turistička zajednica općine Karlobag, 2008; Plan Starigrada, Turistička zajednica općine Starigrad, 2008; Plan grada Novalje, Turistička zajednica grada Novalje, 2008.

Sources: Map of Pag town, Tourist Community of Pag, Cartographic Institute of the Geodetic Faculty in Zagreb, 2008; The map of Karlobag, Tourist Community of Karlobag municipality, 2008; The map of Starigrad, Tourist Community of Starigrad municipality, 2008; The map of the town of Novalja, Tourist Community of the Town of Novalja, 2008

Izdvajanjem naselja prema županijskoj pripadnosti Novalje i Karlobaga koji pripadaju Ličko-senjskoj županiji, te naselja Starigrad i Pag Zadarske županije, prisutna je gotovo jednaka izraženost regionalnih hodonima i kod naselja obiju županija najmanje je izražena. Kod promatranih naselja Zadarske županije odnos nacionalnih i lokalnih hodonima gotovo je identičan, tj. nacionalnih je 55, a lokalnih 58. Međutim, u promatranim naseljima Ličko-senjske županije znatno veća je zastupljenost lokalnih hodonima, njih 54, dok je lokalnih 36. Takav odnos proizlazi iz gotovo dvostruko većeg broja lokalnih od nacionalnih hodonima u naselju Novalja, dok je u Karlobagu zastupljeniji broj nacionalnih hodonima. Karlobag je ujedno i jedino naselje od promatranih u kojem je najzastupljeniji broj nacionalnih hodonima (Sl. 5.).

Za detaljniju analizu izraženosti prostornih identiteta posebno za definiranje odnosa manje i veće cjeline pogodan pokazatelj je lokacijski kvocijent⁸ (CRLJENKO, 2008b) kojim se iskazuje izraženost prostornog identiteta pojedinog naselja u odnosu na sva promatrana naselja. Lokacijski koeficijent pojedinog naselja, ako

If the affiliation of all the researched settlements towards the counties they belong to is taken into consideration (Novalja and Karlobag belonging to the Lika-Senj County, and Pag and Starigrad belonging to Zadar County), the number of regional hodonims is almost equally less important. In the observed settlements of Zadar county the interrelation of national and local hodonims is almost identical (55 national and 58 local hodonims). However, in the observed settlements of the Lika-Senj County, the presence of local hodonims is much bigger – 54 of them as compared to the 36 local ones. Such relation derives from almost twice larger number of local hodonims in comparison to the national ones in Novalja settlement, while in Karlobag the situation is reverse – the national hodonims are more common than the local ones. Also, Karlobag is the only observed settlement where the national hodonims are more common in comparison to other levels (Fig. 5).

A very useful tool for the detailed analysis of the degrees of spatial identities, especially in defining the relations between two units of different sizes, is the location quotient⁸ (CRLJENKO, 2008b) which

⁸ Opća formula za izračunavanje lokacijskog koeficijenta: $LK = (X_i/X)/Y_i/Y$. Pritom X_i predstavlja ukupan zbroj svih hodonima koji izražavaju određenu razinu identiteta u jednom naselju, X ukupan broj ulica u tom naselju, Y_i je ukupan broj svih hodonima koji izražavaju određenu razinu identiteta u svim proučavanim naseljima, te Y ukupan broj svih ulica u istraživanim naseljima.

⁸ A general formula for calculation of the location quotient: $LK = (X_i/X)/Y_i/Y$, where X_i represents the overall sum of all the hodonims expressing a particular level of identity in a settlement, X represents the total number of streets in that settlement; Y_i represents the overall sum of hodonims expressing a particular level of identity in all the researched settlements, and Y represents the total of all the streets in all of the researched settlements.

Tablica 1. Lokacijski kvocijenti izraženosti prostornih identiteta u gradskoj/mjesnoj toponimiji
 Table 1 Location quotients of spatial identity rates in toponymy of the settlements*

Naselje / Settlement	Hodonimi koji izražavaju / Hodonyms which express		
	Nacionalni identitet / National identity	Regionalni identitet / Regional identity	Lokalni identitet / Local identity
Karlobag	1,39	0,72	0,75
Novalja	0,74	1,16	1,16
Pag	1,07	1,03	0,92
Starigrad	1,12	0,74	0,96

Izvori: Plan grada Paga, Turistička zajednica Pag, Zavod za kartografiju Geodetskog fakulteta u Zagrebu, 2008; Plan naselja Karlobaga, Turistička zajednica općine Karlobag, 2008; Plan Starigrada, Turistička zajednica općine Starigrad, 2008; Plan grada Novalje, Turistička zajednica grada Novalje, 2008.

Sources: Map of Pag town, Tourist Community of Pag, Cartographic Institute of the Geodetic Faculty in Zagreb, 2008; The map of Karlobag, Tourist Community of Karlobag municipality, 2008; The map of Starigrad, Tourist Community of Starigrad municipality, 2008. The map of the town of Novalja, Tourist Community of the Town of Novalja, 2008.

je jednak broju 1, pokazuje jednaku izraženost identiteta s prosječnom izraženosti identiteta u hodonimima svih promatranih naselja, ako je veći ili manji susljedno tome pokazuje i odstupanje od prosječne izraženosti identiteta u hodonimima svih promatranih naselja (PETZ, 2004; CRLJENKO, 2007.).

Prema izraženosti lokacijskog kvocijenta naselje Pag pokazuje najmanja odstupanja u izraženosti svih prostornih identiteta u odnosu na prosječnu vrijednost svih promatranih naselja. Za razliku od njega, naselje Karlobag bilježi najveća odstupanja, što se očituje u najizraženijem lokacijskom kvocijentu izraženosti nacionalnog identiteta, te u najmanjoj izraženosti lokacijskog kvocijenta regionalnog identiteta u odnosu na prosječne vrijednosti svih naselja (Tab. 1.).

Analiza prostorne identifikacije na temelju anketnog upitnika

Budući da se imenovanje ulica i trgova regulira prema zakonskoj osnovi Republike Hrvatske, koju pak provode lokalne uprave, ulična nomenklatura nije dovoljan pokazatelj izraženosti pripadnosti stanovnika naselja. U kolikoj je mjeri prisutan i izražen stvarni osjećaj pripadnosti kod stanovnika pojedinog naselja, najbolje se može saznati izjašnjavanjem samih stanovnika. U cilju što potpunije analize prostornih identiteta područja otoka Paga i južnoga dijela podvelebitskog primorja provedeno je anketno istraživanje u četiri administrativne jedinice (Pag, Novalja, Starigrad i Karlobag) u svakoj na 50 ispitanika.

is used to express the degree of spatial identity of a settlement in relation to all of the observed settlements. If the location quotient of a settlement equals 1, then it shows the rate of identity equal to an average rate of identity in hodonyms of all the observed settlements. If it is smaller or bigger than 1, it consistently shows a deviation in comparison to the average rate (PETZ, 2004, CRLJENKO, 2007).

The settlement Pag shows the smallest deviation in rates of all the levels of spatial identity in relation to the average value in all the observed settlements. In contrast to Pag, Karlobag settlement shows the largest deviation, which is visible from the largest quotient of national identity, and the smallest quotient of the regional identity in relation to the average values of all settlements (Tab. 1).

The analysis of spatial identification based on a survey

Due to the fact that the naming of streets and squares is regulated by the legislation of the Republic of Croatia, conducted by the local authorities, the street nomenclature is not a sufficient indicator of affiliation rates of the settlements' population. The best way to determine the presence and rate of the real affiliations of population in a settlement is through surveying the inhabitants themselves. In order to analyze the spatial identities of the area of Pag Island and the southern Velebit littoral, a survey has been conducted in four administrative units (Pag, Novalja, Starigrad and Karlobag), with a sample of 50 examinees per unit.

Tablica 2. Stupanj poistovjećivanja s prostornim jedinicama različitog obuhvata na području četiriju istraživanih općina (prosječna ocjena prema Likertovoj skali)
 Table 2 Rates of affiliation to different spatial units in the area of the researched municipalities (average rate according to the Likert's scale)

Naselje / Settlement	Prostorne jedinice poistovjećivanja / Spatial units of affiliation				
	Svijet / World	Europa / Europe	Domovina / Homeland	Regija / Region	Naselje / Settlement
Novalja	3,7	2,72	4,52	4,31	4,72
Karlobag	3,5	2,72	4,6	3,92	4,36
Pag	3,77	2,97	4,69	4,34	4,71
Starigrad	3,44	2,54	4,36	4,32	4,4

Izvor: Anketa stanovništva (svibanj 2009.)

Source: Population survey (May 2009)

U anketnom upitniku ispitanicima je postavljeno pitanje o vlastitom izjašnjanju o osjećaju pripadnosti svijetu, Europskoj uniji, domovini, regiji i naselju odnosno da za svaki navedeni identitet iskažu intenzitet svojega osjećaja pripadnosti ocjenama od 1 do 5 (Likertova skala), pri čemu ocjena 5 označava *u potpunosti*, ocjena 4 *uglavnom da*, ocjena 3 *i da i ne*, ocjena 2 *uglavnom ne* i ocjena 1 *uopće ne vezujem svoj osjećaj pripadnosti* (Tab. 2.).

Ukupna srednja ocjena u sva četiri promatrana naselja najniža je za osjećaj pripadnosti Europi/Europskoj uniji i iznosi 2,73 dok je srednja ocjena kozmopolitiskog osjećaja znatno veća i iznosi 3,58. Takav je rezultat najvjerojatnije odraz aktualne vanjskopolitičke situacije koja je proizašla iz neslaganja s nekim odlukama institucija Europske unije. Međutim, ako promotrimo općeeuropski i kozmopolitiski osjećaj u istraživanjima provedenima 1981., 1990. i 2000. godine (SKOKO, 2004.), u europskim zemljama rezultat je isti. Prema tim istraživanjima najviše ispitanika u prvi je plan istaknulo svoju lokalnu pripadnost, zatim pripadnost državi/nacionalnu, potom svijetu i na kraju Europi.

Ukupna srednja ocjena izraženosti osjećaja identiteta prema regiji iznosi 4,22 i niža je od nacionalnog i lokalnog osjećaja identiteta, koji su jednaki te im je srednja ocjena 4,54. Slabija izraženost osjećaja identiteta prema regiji kod ispitanika se podudara i sa slabijom izraženosti regionalnih hodonima u tim naseljima. Ispitanici u naseljima Pag, Novalja i Starigrad izrazili su najveći osjećaj lokalnog identiteta, dok je u naselju Karlobag najizraženiji nacionalni identitet. Takav odnos izraženih prostornih identiteta u navedenim je naseljima zabilježen i u analiziranju hodonima.

The examinees were asked to state the affiliation for each quoted identity to the world, continent (in relation to EU), homeland, region and settlement by rating the intensity of their affiliation from 1 to 5 (Likert's scale), where 5 equals *complete affiliation*, 4 equals *significant affiliation*, 3 equals *average affiliation*, 2 equals *minor affiliation*, and 1 equals *no affiliation at all* (Tab. 2).

The overall rate in all of the observed settlements is the lowest in the category of affiliation to Europe/European Union (2.73), while the average rate of the affiliation to the world (cosmopolitanism) is substantially higher (3.58). Such a result probably reflects the unsatisfactory situation of the foreign policy of Croatia in its relations to the EU, since decisions of the latter have proven to be quite unpopular among the Croatian population. However, if we look at the European and the cosmopolitan affiliation in researches conducted in 1981, 1990 and 2000 in some of the European countries (SKOKO, 2004), the results are almost the same. According to those researches, most of the examinees put forward their local affiliation, then the national one, cosmopolitan one, and finally the European one.

The overall average rate of affiliation to the region is 4.22 and is lower than national and local identities which are equal (4.54). The lower rate of affiliation to region corresponds with the lower numbers of regional hodonoms in the settlements. The examinees in Pag, Novalja and Starigrad expressed the strongest local identity, while in Karlobag the most prominent affiliation is national identity. Such a pattern of the expressed identities in the mentioned settlements corresponds to the one derived from the analysis of the hodonoms.

Unatoč činjenici da je regionalni identitet (osjećaj regionalne pripadnosti, odnosno poistovjećivanje s određenom regijom) najslabije izražen u odnosu na ostale dvije ključne razine prostornoga identiteta, on je ipak u određenoj mjeri prisutan u istraživanom području. Stoga postoji osnova za utvrđivanje regionalnoga identiteta putem identifikacije stanovništva s regijom. Koncept regije kao osnovne prostorne jedinice u geografskom proučavanju percipira se kroz tri nova pristupa (političko-ekonomski, kulturni i socijalni) unutar kojih su zastupljeni različiti kriteriji za određivanje regije. U kulturalno-geografskim istraživanjima kojima je, među ostalim, cilj utvrditi i kulturološku osnovu definiranja prostora, pristup proučavanju regije temelji se na njezinu definiranju kroz formalnu, funkcionalnu i vernakularnu dimenziju (DUNCAN, 2000; MITCHELL, 2000; NORTON, 2006.).

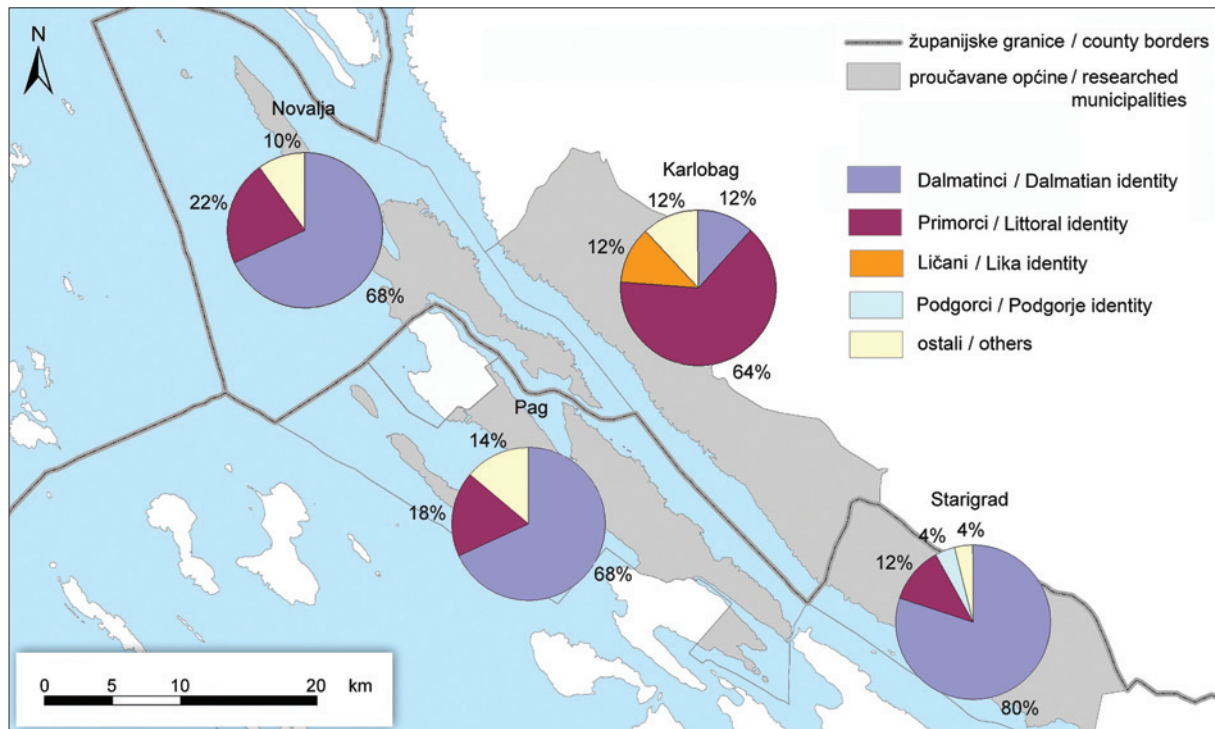
S ciljem određivanja granice vernakularnih regija, u anketnom upitniku ispitanicima je bilo postavljeno pitanje o osjećaju regionalne pripadnosti gdje su im ponuđena tri odgovora: a) Dalmatinac/-ka, Primorac/-ka, neka druga regija (upišite koja). Pritom treba naglasiti da se pod pojmom "Primorac" tradicionalno podrazumijeva pripadnost području Sjevernoga hrvatskog primorja, te ga ne treba miješati s općenitim značenjem riječi "primorac" koja u hrvatskome jeziku označava stanovnika iz bilo kojega priobalnog područja. Dobiveni rezultati pružaju uvid u strukturu regionalnog identiteta u istraživanim naseljima (Sl. 6.).

Rezultati ankete za naselje Karlobag pokazali su visok udio poistovjećivanja s prostorom Sjevernoga hrvatskog primorja (Primorac/-ka – 64%), dok se udio ličkoga identiteta kreće oko 12% i uglavnom je rezultat činjenice da je dio anketirane populacije na područje Karlobaga doselio s područja Like (od ukupno 6 ispitanih koji su se izjasnili kao Ličani petero ih je doselilo u Karlobag iz Gospića te su zadržali identitet prostora iz kojega dolaze). Također, šestero ispitanih (12%) izjasnili su se kao Dalmatinci, pri čemu se također većinom radi o prenesenom identitetu (od šestero ispitanih osoba tri su doselile sa područja Splitsko-dalmatinske županije, a jedan s područja Šibensko-kninske županije, dok preneseni identitet obuhvaća i preostalih 12% ispitanih, uglavnom doseljenih iz područja istočne Hrvatske). Zanimljivo je da je dvoje ispitanih koji posjeduju dalmatinski regionalni identitet u Karlobag doselilo s područja Starigrada, što daje naslutiti da je vernakularna granica Sjevernoga

Although regional identity (regional affiliation, i.e. identification with a region) is the least prominent in comparison to the other two main levels of the spatial identity, it is still present in the researched area. Thus, there is a basis for determining regional identities by identifying the affiliation of the population to regions. The concept of region as a basic spatial unit in geographic research is perceived through three new approaches (political-economic, cultural and social) which contain different criteria for defining a region. In cultural-geographic researches which also aim to determine the cultural basis of spatial definitions, the approach to researching regions is based on their definitions through formal, functional and vernacular dimensions (DUNCAN, 2000, MITCHELL, 2000, NORTON, 2006).

With an aim of defining borders of vernacular regions, the examinees were asked to state their regional affiliation, within the three offered answers (a - Dalmatian, b – Primorac, c – other/state which). It must be noted here that the term "Primorac" traditionally refers to affiliation to the area of the Northern Croatian littoral, and must not be mixed with a general meaning of the word "primorac" which in Croatian language denotes a person from any coastal area. The acquired results provide an insight into the structure of regional identity in the researched settlements (Fig. 6).

The results of the survey in Karlobag have shown a substantially high rate of affiliation with the area of the Northern Croatian Littoral (Primorac – 64%), while the share of the affiliation to the region of Lika is around 12% and is mostly related to the fact that a part of the surveyed population has migrated to Karlobag from Lika (from a total of 6 examinees expressing affiliation to Lika, five of them moved to Karlobag from Gospić and kept their original identity). Also, six of the examinees (12%) expressed affiliation to Dalmatia (Dalmatians), which mostly refers to the transferred identity (three of them moved from the area of Split-Dalmatia county, one from Šibenik-Knin County). Transferred identity is also characteristic for the remaining 12% of examinees in Karlobag that moved there from Eastern Croatia. It is interesting to point out that two of the examinees who expressed Dalmatian regional identity moved to Karlobag from the area of Starigrad, which suggests that the vernacular border of the Northern Croatian Littoral and Dalmatia generally overlaps with the formal (administrative) municipal and county borders in the area of the Velebit Littoral; i.e. the municipalities Karlobag and Starigrad

Slika 6. Struktura regionalnih identiteta u administrativnim jedinicama istraživanog prostora

Figure 6 The structure of regional identities in administrative units of the researched area

Izvor: Anкета stanovništva (svibanj 2009.)

Source: Population survey (May 2009)

hrvatskog primorja i Dalmacije u određenoj mjeri podudarna s formalnim (administrativnim) općinskim i županijskim granicama u prostoru podvelebitskog primorja, odnosno da općine Karlobag i Starigrad u većoj mjeri čine granične općine tih dviju vernakularnih regija.

Tu hipotezu potvrđuju i rezultati anketiranja na području Starigrada, gdje se najveći udio ispitanih (80%) poistovjećuje s područjem Dalmacije, što upućuje na pripadnost toj konkretnoj vernakularnoj regiji. Svi ispitanici koji su se izjasnili kao Dalmatinci rodом su iz općine Starigrad ili susjednih južnih administrativnih jedinica u Zadarskoj županiji (Rovanijska, Maslenica, Zadar). Ukupno šestoro ispitanih (12%) izjasnilo se Primorcima, od čega je troje doselilo s područja Sjevernoga hrvatskog primorja, dok je preostalih troje rodом upravo iz područja općine Starigrad, kao i većina ispitanih koji su se izjasnili Dalmatincima. Upravo ova druga činjenica upućuje na blizinu vernakularne regionalne granice u ovom prostoru. Zanimljiva je i činjenica da se na području Starigrada dvoje ispitanih poistovjetilo s podgorskim identitetom, što upućuje na mogućnost postojanja vernakularne regije manjega prostornog obuhvata (Podgorje),

generally have been the bordering municipalities of the two vernacular regions.

That hypothesis is confirmed by the results of surveying in the area of Starigrad where most of the examinees (80%) identify with Dalmatia, which denotes the affiliation to that vernacular region. All of the examinees who expressed affiliation to Dalmatia originate from the municipality of Starigrad or from the neighbouring southern administrative units within the Zadar County (Rovanijska, Maslenica, Zadar). A total of six examinees (12%) consider themselves to be "Primoracs", three of them coming from the area of the Northern Croatian littoral, and the other three from the municipality of Starigrad (just like the majority of examinees who expressed Dalmatian affiliation). This fact implies the vicinity of the vernacular regional border in the area. Another interesting fact is that two of the examinees have shown affiliation to "Podgorje", which suggests a possibility of the existence of another, smaller vernacular region which could be confirmed and defined by the further research in the other settlements of the municipality.

koja bi eventualno mogla biti potvrđena i određena detaljnijim istraživanjem po ostalim naseljima u općini.

Za razliku od Južnoga podvelebitskog primorja, rezultati ankete u Pagu i Novalji dokazuju odstupanje od formalnih administrativnih granica (županijske, odnosno općinske). Naime, u kontekstu regionalnoga identiteta, u oba istraživana naselja najveći dio ispitanih izjasnio se Dalmatincima, ali je element heterogenosti ovdje u većoj mjeri prisutan nego u podvelebitskim općinama.

Unatoč administrativnoj pripadnosti Ličko-senjskoj županiji i snažnom kulturno-geografskim utjecaju prostora Sjevernoga hrvatskog primorja, na području Grada Novalje najizraženiji je dalmatinski identitet. Čak 34 ispitanih (68%) izjasnilo se Dalmatincima, dok osjećaj pripadnosti Primorju ima 11 ispitanih (22%). Pritom je čak 30 ispitanih koji su se izjasnili Dalmatincima domaće stanovništvo. U slučaju dijela ispitanih koji su se poistovjetili s područjem Sjevernog hrvatskoga primorja, osmero ispitanih domaće je stanovništvo, s područja općine, dok je preostalih troje doselilo iz Primorsko-goranske županije. Ovo upućuje na dvojnost regionalnoga identiteta i blizinu vernakularne granice, pri čemu dalmatinski identitet ima znatno jači utjecaj unatoč blizini primorskoga kulturno-geografskog utjecaja. Razloge očigledno treba tražiti u snažnijem gravitacijskom utjecaju Zadra i fizičkoj povezanosti otoka Paga s kopnom Zadarske županije kao najsjevernije dalmatinske županije.

Rezultatima ankete za područje Grada Paga dobiven je identičan broj i udio osoba koje se poistovjećuju s pojmom Dalmacije kroz dalmatinski regionalni identitet kao i u Novalji (34 ispitanih, odnosno 64%). Pritom je također velika većina od njih domaće stanovništvo, dok je manji broj ispitanih "Dalmatinaca" prenijelo identitet iz južnijih županija (Zadarska, Splitsko-dalmatinska), a nekolicina ih je preuzela dalmatinski identitet (to se odnosi na troje doseljenih iz sjeverozapadne Hrvatske i iz inozemstva). U Pagu je ispitanih koji se poistovjećuju s prostorom Sjevernoga hrvatskoga primorja ukupno devetero (18%), što je nešto manje nego u sjevernijoj općini (Grad Novalja). To se također može pripisati još snažnijem gravitacijskom utjecaju šire zadarske regije na prostor Grada Paga nego što je slučaj u novaljskom prostoru. Preostalih 14% ispitanih predstavljaju doseljenike koji su prenijeli svoj identitet iz drugih, udaljenijih hrvatskih regija (Slavonija, Baranja, Moslavina, itd.).

Unlike the Southern Velebit Littoral, the survey results in Pag and Novalja show a deviation from the formal administrative borders (county and municipal). Namely, in the context of the regional identity, most of the examinees in both researched settlements expressed Dalmatian identity, but the element of heterogeneity is more present than in the Velebit municipalities.

In spite of the administrative affiliation to Lika-Senj County and a strong cultural-geographic influence of the Northern Croatian Littoral area, the Dalmatian identity is the most dominant in the area of Novalja Town. A total of 34 examinees (68%) expressed affiliation to Dalmatia, while 11 (22%) were affiliated to Primorje. Among those expressing Dalmatian identity, 30 are indigenous population. Among those affiliated to the northern Croatian littoral (Primorje), eight of them are indigenous, from the area of the municipality, while the remaining three moved to Novalja from Primorje-Gorski Kotar County. This implies the duality of the regional identity and the vicinity of the vernacular border, with a substantially stronger Dalmatian identity in spite of the vicinity of the Littoral's cultural-geographic influence. The reasons for this should evidently be in a stronger gravitational influence of Zadar due to the physical connection of Pag Island with the land in Zadar County, the most Northern Dalmatian County.

The results of the survey in the area of Pag have shown the identical number and share of persons affiliated to the term "Dalmatia" to the ones in Novalja (34 examinees, i.e. 64%). Most of them are also indigenous population, while a small number of "Dalmatians" transferred their identity from the southern counties (Zadar, Split-Dalmatia), or accepted the Dalmatian identity (this refers to the three examinees who moved to Pag from the Northwestern Croatia or from abroad). The number of examinees affiliated to the area of Northern Croatian Littoral determined by the survey in Pag is nine (18%), which is slightly less than in Novalja. This too can be ascribed to even stronger influence of the region of Zadar on the area of Pag Town than in the case of Novalja. The remaining 14% of the examinees are the immigrants who transferred their identity from other, more distant regions of Croatia (Slavonia, Baranja, Moslavina, etc.).

As mentioned earlier, spatial identities are the result of a variety of complex socio-geographic, historical-geographic and cultural-geographic factors and trends. Besides determining the present

Kao što je već rečeno, prostorni identiteti rezultat su niza kompleksnih socio-geografskih, historijsko-geografskih i kulturalno-geografskih čimbenika i smjernica. Uz utvrđivanje postojećeg stanja, odnosno identifikaciju prisutnoga regionalnog identiteta u istraživanom području putem navedenog prvog skupa pitanja, u drugom je dijelu anketnog upitnika razrađena problematika prostorne gravitacije istraživanog područja. Razlog tome leži u očiglednoj činjenici da značajan utjecaj na formiranje nekih budućih vernakularnih granica leži u funkcionalnim prostornim odnosima, odnosno u strukturi socijalnih procesa koji oblikuju i definiraju regiju, te regionalni identitet (VRESK, 1997.).

Zaključak

U kontekstu razina prostornoga identiteta otoka Paga i Južnoga podvelebitskog primorja može se zaključiti da je on izražen ponajviše kroz lokalnu i nacionalnu identifikaciju stanovništva, dok je regionalni identitet u pravilu prisutan, ali inferioran spomenutim dvjema razinama. Kozmopolitski i europski identitet neznatno su prisutni i uglavnom zanemarivi, te je prostorna identifikacija vezana isključivo za spomenute tri razine.

Razmatrajući regionalni identitet i vernakularne prostorne granice, analiza je pokazala da se na području Južnoga podvelebitskog primorja administrativne granice između Zadarske i Ličko-senjske županije uglavnom poklapaju s vernakularnom granicom Dalmacije i Primorja. No, rezultati anketiranja u sjeverozapadnim dijelovima općine Starigrad upućuju na mogućnost postojanja podgorskoga regionalnog identiteta, odnosno dodatne vernakularne regije manjega prostornog obuhvata koja u perceptivnom smislu može biti višeg (regionalni identitet) ili nižeg reda (subregionalni identitet), ovisno o međudnosu dalmatinskog i podgorskog potrebno izvršiti ciljano anketno istraživanje u područjima općina Karlobag i Jasenice, s detaljnijim skupom pitanja.

Kod osjećaja regionalne pripadnosti promatranih naselja u kontekstu vernakularnih regija Dalmacije i Primorja prisutno je jače odstupanje od postojećih administrativnih granica, i to na području otoka Paga. Naime ako se uzme u obzir formalnu granicu Zadarske i Ličko-senjske županije kao osnovu za određivanje vernakularne granice ovih dviju regija, vidljivo je da naselje Novalja prema iskazanom osjećaju regionalne pripadnosti pokazuje jak osjećaj pripadnosti vernakularnoj regiji Dalmaciji, čime se

situation in terms of identifications of the regional identities in the researched area, the second group of questions in the survey deals with the problems of spatial gravitation of the researched area. The reason for implementing those questions in the survey lies in the fact that the functionality of spatial relations, as well as the structure of social processes which form and define a region, have a significant influence on forming certain future vernacular borders (VRESK, 1997).

Conclusion

In the context of the levels of spatial identities of Pag Island and the Southern Velebit Littoral, one can conclude that it is mostly expressed through the local and national identifications of population, while regional identity is commonly present, but inferior to the mentioned two levels. Cosmopolitan and European identities are negligibly present and without importance, so the spatial identification is connected solely to the mentioned three levels.

Considering the regional identity and vernacular spatial borders, the analysis has shown that the administrative borders between Zadar County and Lika-Senj County in the area of the Southern Velebit Littoral mostly overlap with the vernacular border between Dalmatia and Primorje (Littoral). However, the results of surveying in the NW parts of Starigrad municipality suggest the possibility of the existence of "Podgorje" (Velebit foothill coastal region) regional identity, i.e. an additional vernacular region of smaller extent which can be higher (regional identity) or lower (subregional identity) in the hierarchy of identity levels. To confirm this hypothesis, it would be necessary to conduct a direct survey research in the areas of Karlobag and Jasenice municipalities, using a new, more detailed set of questions.

When analyzing the regional affiliation of the observed settlements in the context of vernacular regions Dalmatia and Primorje, a stronger deviation from the existing administrative units is present in the area of Pag Island. Namely, if the formal border between Zadar and Lika-Senj counties is taken as a basis for determining the vernacular border of these two regions, it is noticeable that in terms of regional affiliation Novalja settlement is strongly affiliated to vernacular region of Dalmatia, moving the border towards the north, and putting the entire Pag Island within the frames of "Dalmatia".

vernakularna granica pomiče na sjever, a Dalmacija obuhvaća cijeli otok Pag. Jedan je razlog tomu najvjerojatnije u nekadašnjem administrativno-teritorijalnom ustroju prema kojem je otok Pag pripadao određeno razdoblje Splitskoj oblasti i kotaru Zadar, što je utjecalo na prisutnost regionalne pripadnosti prema Dalmaciji. No, jedan od razloga poistovjećivanja s Dalmacijom vjerojatno leži i u modernim socio-geografskim odnosima, odnosno gravitacijskom utjecaju najvećega i najznačajnijega sjevernodalmatinskog urbanoga središta Zadra, koji u tom kontekstu jača od izgradnje Paškoga mosta i cestovnog povezivanja otoka Paga s kopnom. Očigledno, utjecaj na oblikovanje regionalnoga identiteta djelomično je u funkcionalnim prostornim odnosima, odnosno u strukturi socijalnih procesa koji oblikuju i definiraju regiju, dok drugim dijelom utjecaj vrši kulturalno-geografska i historijsko-geografska osnova. Omjer ovih dvaju čimbenika (suvremeni sociogeografski odnosi i kulturno-povijesno naslijeđe) u kombinaciji s prirodno-geografskim posebnostima prostora uzrokom je specifičnoga prostornog identiteta i izraženosti njegovih pojedinih razina.

One of the reasons for that is probably in the former administrative territorial organization within which Pag Island belonged to Split region and Zadar district for a certain period, which partially caused the occurrence of regional affiliation to Dalmatia. However, one of the reasons of identification with Dalmatia lies in modern socio-geographic relations, i.e. in the gravitational influence of the largest and the most influential northern Dalmatian urban center Zadar. This influence has been getting stronger since the construction of the Pag bridge and the road connection of Pag Island to the mainland. Obviously, the influence on forming of regional identity partially lies in functional spatial relations, i.e. in the structure of social processes which form and define a region, while on the other hand, this forming is influenced by the cultural-geographic and historical-geographic basis. The proportion of these two factors (modern socio-geographic relations and the cultural-historical heritage) combined with the specific natural-geographic features of an area causes a particular spatial identity and the degree of its levels.

LITERATURA / LITERATURE

- BOBAN, LJ. (1995): *Hrvatske granice od 1918. do 1993. godine*, Školska knjiga, Zagreb.
- BOTICA, I. (2005): *Prilog istraživanju najstarijeg spomena vlašskog imena u hrvatskoj historiografiji*, Radovi – Zavod za hrvatsku povijest, 37, 35-46.
- CLAVAL, P. (1993): *An Introduction to Regional Geography (translated by Ian Thompson)*, Blackwell Publishers Ltd, Oxford, UK.
- CRANG, M. (1998): *Cultural Geography*, Routledge, London and New York.
- CRLJENKO, I. (2007): *Gradska toponimija kao pokazatelj u suvremenim geografskim istraživanjima*, Zbornik radova 4. hrvatskog geografskog kongresa, ur. Lj. Bajs i dr., Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 57-72.
- CRLJENKO, I. (2008a): *O pisanju geografskih imena: neke nedoumice u hrvatskim leksikografskim i katografskim djelima*, Studia lexicographica, 2, br. 1 (2), 77-104.
- CRLJENKO, I. (2008b): *Izraženost identiteta u gradskoj toponimiji kvarnerskih i istarskih gradova*, Hrvatski geografski glasnik, 70/1, 67-90.
- CVITAN, O. (1974): *Teritorijalna podjela Hrvatske od 1946 do danas*, Naša zakonitost, 28/5, Zagreb.
- ČAČE, S. (2003): *Ime Dalmacije u 2. i 1. st. prije Krista*, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdio povijesnih znanosti, 40, 29-48.
- ČAČE, S. (2006): *South Liburnia at the Beginning of the Principate: Jurisdiction and Territorial Organization*, Les routes de l'Adriatique antique : géographie et économie : actes de la Table ronde du 18 au 22 septembre 2001 (Zadar) = Putovi antičkog Jadrana: geografija i gospodarstvo: radovi s Okruglog stola održanog u Zadru od 18. do 22. rujna 2001, Bordeaux: Institut Ausonius; Zadar: Université.
- DUBRAVICA, B. (2001): *Političko-teritorijalna podjela i opseg civilne Hrvatske u godinama sjedinjenja s vojnom Hrvatskom 1871.-1886.*, Politička misao, 38, 159-172.

- FARIČIĆ, J. (2003a): *Postoji li danas Dalmacija?*, <http://geografija.hr>, Zagreb.
- FARIČIĆ, J. (2003b): *Otok Pag na starim kartografskim prikazima*, *Geoadria*, 8/1, 47-126.
- FARIČIĆ, J. (2006): *Sjevernodalmatinski otoci u procesu litoralizacije*, Prirodoslovno-matematički fakultet u Zagrebu, doktorska disertacija, 28. lipnja 2006.
- FARIČIĆ, J. (2007): *Geografska imena na kartama Hrvatske 16. i 17. stoljeća*, *Kartografija i geoinformacije*, 6, 148-179.
- FARIČIĆ, J. (2009): *Geografski aspekt proučavanja toponima*; <http://geografija.hr>, Zagreb.
- FÜRST-BJELIŠ, B., D'ALESSIO, G., DIKLIĆ, O. (2003): *Mletački katastar 18. stoljeća i ekohistorijska evaluacija tromeđe*, *Triplex Confinium (1500.-1800.)*: ekohistorija – Zbornik radova sa međunarodnog znanstvenog skupa, Split, Zagreb.
- GOLDSTEIN, I. (1995): *Hrvatski rani srednji vijek*, Liber, Zagreb.
- HEKA, I. (2007): *Hrvatsko-ugarska nagodba u zrcalu tiska*, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 28/2, 931-971.
- HOLJEVAČ, Ž. (2003): *Problemi habsburško-mletačkog razgraničenja u Podgorju i Pozrmanju potkraj 17. i početkom 18. stoljeća*, *Radovi Zavoda povijesnih znanosti u Zadru*, 45, 243-269.
- KLAIĆ, N. (1972): *Povijest Hrvata u ranom srednjem vijeku*, Školska knjiga, Zagreb.
- KLEMENČIĆ, M. (1996): *Promjene upravno-teritorijalnog ustroja Hrvatske 1918.-1992.*, Hrvatske županije kroz stoljeća, Zagreb, 123-148.
- KOZLIČIĆ, M. (1995): *Kartografski spomenici hrvatskoga Jadrana*, Izbor karata, planova i veduta do kraja 17. stoljeća, Zagreb.
- KOZLIČIĆ, M., LOZIĆ, V. (1994): *Starije zemljopisne karte u sveučilišnoj knjižnici u Splitu*, Izložba u Galeriji umjetnina, Split, Sveučilišna knjižnica u Splitu.
- KURILIĆ, A. (2008): *Ususret Liburnima*. Studije o društvenoj povijesti ranorimske Liburnije. Zadar.
- LAGO, L. (1996): *Stare karte Jadrana*, C.A.S.H., Pula.
- LUKIĆ, M. E. (2002): *Prilog poznavanju mletačke pomorsko trgovinske politike prema krbavskim knezovima sredinom 15. stoljeća*, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 45, 39-69.
- MAGAŠ, D. (2000): *Contribution to the Knowledge of the Geographical Characteristics of the Pag Island*, *Geoadria*, 5/1, 5-48.
- MAGAŠ, D. (1998): *Osnove geografije Hrvatske*, Skripta iz predmeta Regionalna geografija (Hrvatska) na Odsjeku za geografiju Filozofskog fakulteta u Zadru, Zadar.
- MATKOVIĆ, H. (1995): *Suvremena politička povijest Hrvatske*, 2. dopunjeno izdanje, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb.
- MIGOTTI, B. (1992): *Dalmacija na razmeđu Istoka i Zapada u svjetlu međusobnog odnosa jaderske i salonitanske ranokršćanske crkve*, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 24-25/1, 163-182.
- MIRDITA, Z. (2007): *Vlasi, polinomičan narod*, Hrvatski institut za povijest, *Povijesni prilozi*, 33, 249-269.
- MITCHELL, D. (2000): *Cultural Geography: A Critical Introduction*, Blackwell Publishers, Oxford.
- MUŽIĆ, I. (2006): *Hrvatska povijest devetog stoljeća*, Naklada Bošković, Split.
- NORTON, W. (2006): *Cultural Geography-environments, landscapes, identities, inequalities*, Oxford University Press, Canada.
- PEDERIN, I. (2004): *Dalmacija u djelu Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 46, 395-424.
- PETZ, B. (2004): *Osnovne statističke metode za nematematičare*, Naklada Slap, Jastrebarsko.
- SKOKO, B. (2004): *Hrvatska: (identitet, image i promocija)*, Školska knjiga, Zagreb.
- SLUKAN-ALTIĆ, M. (2003.): *Granice Dalmacije u mirovnim ugovorima i na kartama razgraničenja do kraja 19. stoljeća*, *Građa i prilozi za povijest Dalmacije*, 18, 453-478.
- SLUKAN-ALTIĆ, M. (1999): *Kartografski izvori za povijest Triplex Confiniuma*, katalog izložbe. Hrvatski državni arhiv i Zavod za hrvatsku povijest Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 1999.

SLUKAN-ALTIĆ, M. (2005): *Povijest stabilnog katastra Dalmacije: povodom 170-e obljetnice Arhiva mapa za Dalmaciju (1834-2004)*, Građa i prilozi za povijest Dalmacije, 19, 7-47.

STRČIĆ, P. (2005): *Kvarnersko ili hrvatsko primorje?*, Sušačka revija, 50/51, Rijeka.

SUIĆ, M. (2001): *Otok Pag – tipološka osobitost uz našu obalu*, Radovi Zavoda povijesnih znanosti HAZU u Zadru, 43, 13-28.

IZVORI / SOURCES

Statistički ljetopis Republike Hrvatske, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2005.

Hrvatski povijesni atlas, ur. Regan, Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb, 2003.

Hrvatski opći leksikon, ur. Kovačec, A., Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb, 1996.

Hrvatski biografski leksikon, ur. MACAN, Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", 1996.

Geografija SR Hrvatske, knjiga 5, Školska knjiga, Zagreb, 1975.

Geografija SR Hrvatske, knjiga 6, Školska knjiga, Zagreb, 1974.

Veliki atlas Hrvatske, Mozaik knjiga, Zagreb, 2002.

Plan grada Paga, Turistička zajednica Pag, Zavod za kartografiju Geodetskog fakulteta u Zagrebu, 2008.

Plan naselja Karlobaga, Turistička zajednica općine Karlobag, 2008.

Plan naselja Starigrada, Turistička zajednica općine Starigrada, 2008.

Plan grada Novalje, Turistička zajednica grada Novalje, 2008.